

Historia
Et
Theoria
Turis

2020, ROČNÍK 12, ČÍSLO 4

HISTORIA ET THEORIA IURIS (HTI)
JE VEDECKÝ ČASOPIS VENUJÚCI SA PRÁVNÝM DEJINÁM,
PRÁVNEJ TEÓRII A PRÍBUZNÝM OBLASTIAM

2020, ROČNÍK 12, ČÍSLO 4

HISTORIA ET THEORIA IURIS (HTI) je vedecký časopis venujúci sa právnym dejinám, právnej teórii a príbuzným oblastiam

ISSN 1338-0753

Redakcia

Zodpovedný redaktor: doc. Mgr. Miroslav Lysý, PhD.

Výkonní redaktori: Mgr. Adam Kőszeghy
Mgr. Lenka Martincová

Redakčná rada:

JUDr. Eduard Barány, DrSc.

prof. JUDr. Jozef Beňa, CSc.

doc. JUDr. Anton Dulak, PhD.

doc. JUDr. Imrich Kanárik, CSc.

prof. PhDr. Dušan Katuščák, CSc.

prof. JUDr. Dr.h.c. Peter Mosný, CSc.

prof. JUDr. Marek Števček, PhD.

doc. JUDr. Vladimír Vrana, PhD.

Recenzenti:

doc. JUDr. Branislav Fábry, PhD.

doc. Mgr. Marek Káčer, PhD.

doc. Mgr. Miroslav Lysý, PhD.

doc. JUDr. Zuzana Mlkvá Illýová, PhD.

doc. Mgr. Matej Mlkvý, PhD., LL.M.

Adresa redakcie

HISTORIA ET THEORIA IURIS

Katedra právnych dejín a právnej komparatistiky

Právnická fakulta UK

Šafárikovo nám. č. 6

P. O. BOX 313

810 00 Bratislava 1

hti.casopis@gmail.com

<https://www.flaw.uniba.sk/veda/hti/>

Časopis sa vydáva na Univerzite Komenského v Bratislave, Právnickej fakulte

Grafická úprava: doc. Mgr. Miroslav Lysý, PhD.

OBSAH

REFERÁTY

HÁJEK, Lukáš

Krádež dnes a v časoeh rímskych, ako veľmi sa podobali? 6

LYSÝ, Miroslav

Porovnávacie právo a právne dejiny v ich vzájomnom vzťahu na Právnickej fakulte Univerzity Komenského..... 14

MAGDOLEN, Martin

Spôsobu výučby na právnických fakultách prostredníctvom praktickej argumentácie... 18

MLKVÁ ILLÝOVÁ, Zuzana

Komparácia metód klinického právneho vzdelávania..... 26

MLKVÝ, Matej

K metodologickým výzvam výučby právno-komparatívnych predmetov..... 31

ŠVEDOVÁ, Terézia

Využívanie metódy komparácie pri výučbe..... 39

REFERÁTY

Krádež dnes a v časech rímskych, ako veľmi sa podobali?

Lukáš Hájek

Univerzita Komenského, Právnická fakulta.

ABSTRAKT

Hájek, Lukáš. Krádež dnes a v časech rímskych, ako veľmi sa podobali? In *Historia et theoria iuris*, 2020, roč. 12, č. 4, s. 6-13.

V príspevku sa autor venuje komparácií inštitútu krádeže, pričom sa zameriava na rímsky právny poriadok a súčasné znenie trestných zákonov zo Slovenskej republiky, Nemecka, Talianska či Rakúska. Príspevok načrtá vývoj tohto právneho inštitútu a hľadá odpoveď na ideálnu definíciu krádeže.

Príspevok je členený na dve časti, pričom prvá sa venuje definícií krádeže a druhá už komparácií konkrétnych znakov skutkovej podstaty krádeže. V rámci uvedeného sa autor zamýšľa nad tým či je možné odcudziť nehnuteľnosť, a do akej miery je súčasná definícia krádeže v § 212 Trestného zákona vhodná. Príspevok taktiež analyzuje Paulovu definíciu krádeže v porovnaní so situáciami, ktoré síce rímske právo považovalo za krádež, ale od tejto definície sa značne odlišovali.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

krádež, furtum, komparácia, contrectatio, úmysel, trestný zákon, Paulus

ABSTRACT

HÁJEK, Lukáš. Theft today and in Roman times, how much did they resemble? In *Historia et theoria iuris*, 2020, Vol. 12, No. 4, p. 6-13.

In the paper the author focus on the comparison of the institute of theft, focusing on the Roman legal system and the current criminal laws from the Slovak Republic, Germany, Italy and Austria. The paper outlines the development of this legal institute and seeks an answer to the ideal definition of theft.

The paper is divided into two parts, the first dealing with the definition of theft and the second with a comparison body of the crime. In the context of the above, the author considers whether it is possible to steal the property, and whether scope of the current definition of theft in § 212 of the Criminal Code is appropriate or not. The paper also analyzes Paul's definition of theft in comparison with situations which, although Roman law considered as theft, differed significantly from this definition.

KEYWORDS

theft, furtum, comparison, contrectatio, intention, criminal law, Paulus

ÚVOD

Krádež dnes všetci poznáme ako trestný čin a teda ako inštitút verejného práva. V rímskom práve to však takto jednoduché nebolo. V prípade odcudzenia alebo sprenevery sakrálnych predmetov alebo verejných peňazí sa jednalo o trestný čin.¹ A v prípade ostatných vecí sa jednalo o súkromný delikt krádeže a teda aj o inštitút súkromného práva. Tento rímsko-právny postoj taktiež prešiel určitým vývojom, keďže

¹ Ulp. D. 48, 13, 1. Viac v: GREGOR, Martin. *Rímski magistráti a trestné činy proti verejnému majetku*. In SALÁK, Pavel jr. – MRÁZKOVÁ, Lucie (eds.) IUS HONORARIUM – ŘÍMSKÉ MAGISTRATURY A JEJICH ČINNOST. Masarykova univerzita. Brno. 2019.

mám za to, že zákon XII tabúl' považoval akúkoľvek krádež za verejný trestný čin², ale neustály vývoj právnych inštitútov tento postoj v rímskom práve prelomil. Teda to čo dnes považujeme za trestný čin, napríklad odcudzenie peňaženky zo zadného vrečka nohavíc, by sa v rímskom práve považovalo iba za delikt na pôde civilného práva. V tomto príspevku sa teda budeme zaoberať práve krádežou v zmysle rímskeho práva ako súkromnoprávnym inštitútom a v zmysle platného pozitívneho práva ako verejným inštitútom.

Cieľom tejto práce je objasniť, akou mierou sú si tieto inštitúty podobné. Teda či vývoj civilizácie prispel aj k zmene pohľadu na základnú definíciu krádeže alebo ide o tak zrejmý a premyslený inštitút, že jeho vývoj nie je potrebný. Hypotézou pre naše skúmanie teda je, že krádež je inštitút, ktorého definícia sa za čias rímskych od tej súčasnej nelíši. Vede nás k tomu myšlienka, že tento inštitút je natoľko človeku prirodzený, že nedáva právu priestor pre nejakú vážnejšiu zmenu v jeho chápaní.

Príspevok je členený na dve časti, pričom v prvej sa budeme venovať definícií krádeže všeobecne a v druhej časti sa pozrieme na jednotlivé znaky skutkovej podstaty.

1. DEFINÍCIA KRÁDEŽE

Už za čias Gaia bolo známe, že obligácie vznikajú z kontraktu alebo z nejakého deliktu, teda protiprávneho činu.³ Neskôr Justiniánske inštitúcie toto delenie rozšírili o akoby zmluvy (*quasi ex contractu*) a akoby delikty (*quasi ex maleficio*).⁴ Aby sme mohli rozoberať konkrétne znaky skutkovej podstaty krádeže či už za čias rímskych alebo za účinnosti súčasného trestného zákona, je potrebné sa zaoberať tým, čo to vlastne krádež je a ako dlho takýto inštitút existuje. Odpoveďou nám môže byť 4. kniha a prvý titul Justiniánskych inštitúcií. „*Krádež je zavrnutiahodné odňatie veci, buď veci samej, alebo jej úžitku alebo držby, a tým aj konanie niečoho, čo je už z prirodzeného práva zakázané.*“⁵ Na tomto mieste je ešte dôležité poznamenať, že pojem krádež a pojem delikt nie sú synonymá. Pojem delikt bol už za čias rímskeho práva širším pojmom, keďže zahŕňal nielen krádež (*furtum*) ale aj lúpež (*rapina*), poškodenie veci (*damnum*) alebo urážku (*iniuria*).⁶

Na základe citovaného fragmentu z Justiniánskych inštitúcií, ktorý nám spomína prirodzené právo, vieme povedať, že krádež patrí určite medzi jeden z najstarších právnych inštitútov. Nie je možné nájsť jednoznačnú odpoveď na to, čo je to spomínané prirodzené právo. Podľa jedného názoru ide o faktický stav, ktorý nastolila príroda, podľa iného zasa ide o božskú prozreteľnosť. Ide teda o pojem na pomedzí práva a filozofie.⁷ Prikláňam sa k názoru, že prirodzené právo je také právo, ktoré každý človek pozná bez ohľadu na to aby mal akékoľvek právne vzdelanie alebo iné vedomosti. Na podporu tohto argumentu možno citovať: „*A keď pohanía, ktorí nemajú zákon, od prírody robia, čo zákon požaduje, hoci taký zákon nemajú, sami sebe sú zákonom.*“⁸ Naopak Gaius neprikladal

² Tabuľa VIII. in SKŘEJPEK, M. *Lex et ius. Zákony a právo antického Říma*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. s. 32.

³ Gai. Inst. 3, 88.

⁴ Iust. Inst. 3, 13, 2., k uvedenému pozri aj: GREGOR, Martin. Pojem a druhy trestných činov v antickom Ríme. In VLADÁR, Vojtech (ed.) *Rímsko-kánonické východiská slovenského a európskeho verejného práva*. Praha : Leges, 2020, s. 77-88.

⁵ Iust. Inst. 4, 1, 1.

⁶ Iust. Inst. 4, 1.

⁷ BRŤKO, Róbert et al. *Prirodzené právo – jeho vývoj a prvky v rímskom a v kánonickom práve*. Bratislava : PraF UK, 2014.

⁸ Rim. 2, 14.

prirodenému právu veľký význam, keďže ho stotožňoval s *ius gentium*.⁹ Myslím, že niet polemiky o tom, že každý z nás vedel čo znamená pojem „krádež“ ešte pred tým ako vôbec by čítal trestný zákon alebo hľadal odpoveď v iných zdrojoch. Je všeobecne známe, že ak niekto niekomu vezme nejakú vec bez jeho dovolenia ide o niečo zakázané. Som teda toho názoru, že inštitút krádeže bol v nejakej podobe prítomný na svete odkedy vznikol na zemi človek, ďaleko predtým ako Gaius vo svojej učebnici pojednával o deliktach alebo ďaleko predtým ako zákon XII. tabúl' riešil otázku krádeže. Človek vždy vedel, že ak niekto má nejakú vec a on mu ju bez privolenia vezme, tak pôjde o nejaký zlý skutok. To je samozrejme nejaká najjednoduchšia a najprimitívnejšia verzia definície pojmu krádež. Čím išlo poznanie vo svete vpred tým sa vyvíjal aj tento pojem. Najznámejšou definíciou krádeže je nepochybne Paulov fragment: „*Krádež je zlomyseľné odcudzenie veci so ziskuchtivým úmyslom, a to či už vo veci samej, alebo aj jej užívania alebo držby.*“¹⁰ V tejto definícii je už prítomný aj prvok akéhosi úmyslu páchatel'a, teda v podobe úmyslu mať z cudzej veci zisk (*animus lucri faciendi gratia*) a zlomyseľného konania.

Zavinenie alebo teda úmysel vyžaduje na naplnenie znakov skutkovej podstaty krádeže aj súčasný zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon (ďalej len „TZ“).¹¹ Tento trestný čin však je potrebné vykladať v spojení s § 17 TZ, ktorý ustanovuje, že pokiaľ zákon nehovorí niečo iné, trestný čin musí byť spáchaný úmyselne. Teda rovnako ako Paulus aj súčasný TZ vyžaduje pre krádež prvok zavinenia, konkrétne úmyslu. Tento prvok sa už domnievam, že nie je vlastný prirodzenému právu a nie každý pod pojmom krádež chápe aj tento znak. Nájde sa určite nespočetné množstvo ľudí, ktorí si napríklad myslia, že pokiaľ v obchode zabudnú (teda pravdepodobne konali v nedbanlivosti) vyložiť z nákupného vozíka všetok tovar a vyjdú z obchodu bez zaplatenia tohto tovaru, dopustili sa krádeže a nie priestupku. Ak by tento tovar aj prekročil hodnotu malej škody teda 266 €, nešlo by o trestný čin keďže absentuje znak zavinenia. Preto znak skutkovej podstaty zavinenia vo forme úmyslu pri krádeži, je niečo čo bolo právom umelo vytvorené.

Ako možno vidieť, definícia krádeže z TZ je značne zložitejšia a kauzálnejšia než akým bola Paulova definícia, pretože okrem prisvojenia si cudzej veci vyžaduje aj splnenie niektorého z písmen od a) až po g). Veľmi podobnú definíciu krádeže obsahuje aj trestný zákonník Českej republiky.¹² Nie všetky súčasné právne poriadky však majú tak zložitú definíciu krádeže. Napríklad nemecký trestný zákon definuje krádež: „*Kto odoberie*

⁹ Gai Inst. 1,1.

¹⁰ „*Furtum est contrectatio rei fraudulosa lucri faciendi gratia vel rei ipsius vel etiam usus eius possessionisve.*“ (D. 47, 2, 1, 3.)

¹¹ „*Kto si prisvojí cudziu vec tým, že sa jej zmocní a*

a) *spôsobí tak malú škodu,*

b) *čin spácha vlámaním,*

c) *bezprostredne po čine sa pokúsi uchovať si vec násilím alebo hrozbou bezprostredného násilia,*

d) *čin spácha na veci, ktorú má iný na sebe alebo pri sebe,*

e) *takou vecou je vec z úrody z pozemku, ktorý patrí do poľnohospodárskeho pôdneho fondu, alebo drevo nachádzajúce sa na lesnom pozemku, alebo ryba z rybníka s intenzívnym chovom,*

f) *čin spácha na veci, ktorej odber podlieha spoplatneniu na základe osobitného predpisu, alebo*

g) *bol za obdobný čin v predchádzajúcich dvanástich mesiacoch postihnutý,*

potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.“ § 212 ods. 1 TZ.

¹² „*Kdo si prisvojí cizí vec tým, že se jí zmocní, a*

a) *způsobí tak na cizím majetku škodu nikoliv nepatrnou,*

b) *čin spáchá vloupáním,*

c) *bezprostředně po činu se pokusí uchovat si věc násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí,*

d) *čin spáchá na věci, kterou má jiný na sobě nebo při sobě, nebo*

e) *čin spáchá na území, na němž je prováděna nebo byla provedena evakuace osob,*

bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.“ § 205 ods.

1 zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník.

*hnutel'ný majetok patriaci inému v úmysle neoprávnene si ho privlastniť pre seba alebo pre tretiu osobu, hrozí mu trest odňatia slobody na dobu nepresahujúcu päť rokov alebo peňažný trest.*¹³ Veľmi obdobne definuje krádež aj taliansky trestný zákon. „Každý, kto vezme hnutel'ný majetok niekoho iného odňatím ho od toho, kto ho drží, aby z toho mal zisk pre seba alebo pre iného, sa potrestá odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky a pokutou od 154 do 516 eur.“¹⁴ A skoro zhodne ako nemecký trestný zákon definuje krádež aj rakúsky trestný zákon.¹⁵ Z citovaných skutkových podstát môžeme konštatovať, že najpodobnejšiu definíciu Paulovej krádeže si zachovalo práve Taliansko.

Pri pohľade na uvedené definície si môžeme všimnúť, že niektoré používajú pojem „hnutel'ná vec“ (ako napríklad taliansky, nemecký či rakúsky trestný zákon) a niektoré používajú širší pojem „vec“ (ako napríklad slovenská či česká právna úprava). Vzniká tu teda otázka, či možno podľa TZ odcudziť aj nehnuteľnú vec. Ustanovenie § 212 ods. 1 TZ používa teda pojem „vec“, ktorý TZ bližšie definuje vo svojom § 130. „Vecou sa na účely tohto zákona rozumejú hnutel'ná vec alebo **nehnutel'ná vec**, byt alebo nebytový priestor, zvieratá, ak z jednotlivých ustanovení tohto zákona nevyplýva niečo iné...“¹⁶ K zhodnému výkladu veci na účely krádeže dospela aj súdna prax.¹⁷ Na tomto mieste je možné ale polemizovať či takýto výklad nájde aj svoje praktické využitie, keďže v prípade zmocnenia sa domu, bytu alebo nebytového priestoru prichádza do úvahy špeciálnejšia skutková podstata upravená v § 218 TZ (neoprávnený zásah do práva k domu, bytu alebo k nebytovému priestoru): „Kto protiprávne obsadí alebo užíva dom alebo byt iného alebo kto oprávnenej osobe v užívaní domu alebo bytu neoprávnene bráni, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.“ Na využitie § 212 pri zmocnení sa nehnuteľnosti prichádza do úvahy teda jedine pozemok. Nemôže ale ísť o akýkoľvek pozemok, ku príkladu judikatúra považuje aj záhradu či prilahlý dvor za príslušenstvo domu a teda znova by sa použilo špeciálnejšie ustanovenie § 218 TZ.¹⁸ Podľa môjho názoru, situáciou „krádeže nehnuteľnosti“ podľa § 212 TZ by bolo teda napríklad oplotenie poľnohospodárskeho pozemku.

Vynára sa nám teda otázka, či Paulus vo svojom fragmente (D. 47, 2, 1, 3.) myslel pojem vec v širšom význame ako slovenská právna úprava alebo len ako hnutel'nú vec. Učebnica rímskeho práva od prof. Rebra a prof. Blaha v tom má pomerne jasno: „...iba hnutel'né veci boli predmetom civilného deliktu krádeže (furtum)...“¹⁹ Zahranický autor Nicholas k uvedenému uvádza, že v rímskom práve mohla byť odcudzená jedine hnutel'ná vec a to z dôvodu, že nehnuteľnosť nemohol nikto nikam odniesť aj keď pred klasická doba krádež nehnuteľnej veci zo samej podstaty veci nevyučovala.²⁰ Watson

¹³ § 242 ods. 1 Strafgesetzbuch (Criminal Code in the version published on 13 November 1998 (Federal Law Gazette I, p. 3322), as last amended by Article 2 of the Act of 19 June 2019 (Federal Law Gazette I, p. 844).

¹⁴ § 624 Codice penale (Testo coordinato ed aggiornato del Regio Decreto 19 ottobre 1930, n. 1398).

¹⁵ § 127 Bundesgesetz vom 23. Jänner 1974 über die mit gerichtlicher Strafe bedrohten Handlungen (Strafgesetzbuch – StGB).

¹⁶ § 130 ods. 1 písm. a) TZ.

¹⁷ „Cudzou vecou v zmysle skutkových podstát trestných činov krádeže podľa § 247 TZ (v slovenskom TZ § 212 – pozn. autora), sprenevery podľa § 248 TZ (v slovenskom TZ § 213 – pozn. autora) a zatajenia veci podľa § 254 TZ (v slovenskom TZ § 236 – pozn. autora) sa rozumejú hnutel'né a nehnuteľné veci, ovládateľné prírodné sily a cenné papiere, ktoré nepatria páchatel'ovi buď vôbec, alebo nepatria len jemu (§ 89 ods. 13 TZ).“ (RČ 14/2006) ČENTĚŠ, Jozef et al. *Trestný zákon*. 1. vydanie. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2011.

¹⁸ Správa trestného kolégia Nejvyššího soudu ČSSR z 11. 2. 1979 sp. zn. Tpjf 33/79.

¹⁹ REBRO, Karol - BLAHO, Peter. *Rímske právo*. 4. vydanie, Bratislava: Iura Edition 2010, s. 218.

²⁰ NICHOLAS, Barry. *An Introduction to Roman Law*. Clarendon Law. Oxford: Oxford University Press. 1962. s. 214.

k uvedenému poznamenáva, že „*veteres*“²¹ verili že pôdu možno ukradnúť, a pripojil sa k nim aj Sabinus, to však klasický právnici zamietli. Dodáva, že vec oddelenú od pozemku samozrejme ukradnúť možno.²²

Myslím, že rímsko-právne chápanie pojmu vec v definícií krádeže, a teda aj moderné chápanie krádeže v krajinách ako Nemecko či Taliansko považujem za vhodnejšie a prehľadnejšie. Napríklad Taliansky trestný zákon upravuje v samostatných ustanoveniach osobitné trestné činy, ktoré súvisia s prisvojením si nehnuteľnosti.²³ TZ taktiež má špeciálne ustanovenie v § 218, avšak ako sme preukázali, nezahrňa všetky situácie súvisiace so zmocnením sa nehnuteľnosti. Preto v rámci úvah „*de lege ferenda*“ by bolo vhodné sa zaoberať sprehľadnením definície krádeže, a to vymedzením veci v § 212 ako veci hnutelnej a vytvorením špeciálnejších ustanovení, ktoré by upravovali zásah do nehnuteľnej veci.

2. ZNAKY SKUTKOVEJ PODSTATY KRÁDEŽE

V tejto kapitole si bližšie priblížime znaky skutkovej podstaty rímskeho súkromnoprávneho deliktu krádeže a trestného činu krádeže podľa § 212 TZ. Ako východiskovú definíciu rímskeho deliktu krádeže budeme považovať Paulusov fragment D. 47, 2, 1, 3. Ak rozmeníme tento fragment na drobné, zistíme že delikt krádeže mal nasledovné podstatné prvky:

- a) odcudzenie („*contrectatio*“),
- b) protiprávnosť a zlý zlodejov úmysel („*animus furandi*“),
- c) úmysel mať zisk („*animus lucri faciendi gratia*“) a
- d) vec musela byť hnutelná.

To, že musela byť vec hnutelná sme rozoberali v predošlej kapitole. Pre úplnosť však treba dodať, že nemuselo sa jednať iba o krádež veci („*furtum rei*“) ale mohlo ísť aj o tzv. krádež úžitku („*furtum usus*“). Taká situácia nastávala v momente, keď páchatel síce mal vec u seba na základe právne uznateľného dôvodu (napr. úschova, výpožička), ale vec užíval v rozpore s dohodou.²⁴ Na tomto mieste ešte treba poznamenať, že rímske právo pod krádež subsumovalo nielen odcudzenie cudzej veci ale i vlastnej. „*Niekedy sa niekto dopustí krádeže aj vlastnej veci, napríklad vtedy, keď dlžník odcudzí vec, ktorú odovzdal veriteľovi zálohu.*“²⁵

Prvým podstatným prvkom krádeže bolo „*contrectatio*“. Teda odňatie veci alebo užívania veci z moci iného. MacCormack chápe *contrectatio* ako fyzické spojenie alebo kontakt medzi majetkom a páchatelom.²⁶ V Digestách však nachádzame aj osobitné prípady krádeže, kde tento prvok úplne absentoval. Paulov fragment D. 47, 2, 67, 2 upravoval situáciu, kedy je osoba zodpovedná z krádeže pokiaľ podvodne zapríčinila predvolanie pred súd inej osoby, čo zapríčinilo, že táto osoba nestrážila muly a došlo k ich strate, či už že boli ukradnuté alebo utiekli. Tento fragment teda nehovorí nič o tom že by muly museli byť naozaj odcudzené, ale len to, že osobe vznikla škoda. Teda prvok „*contrectatio*“ v ňom úplne absentuje. Obdobnú situáciu nájdeme aj vo fragmente D. 47, 2, 37. V tomto fragmente rímske právo udeľovalo možnosť „*actio furti*“ vlastníkovi páva,

²¹ „starší“.

²² WATSON, Alan. *The Law of Obligations in the Later Roman Republic*. Oxford: Clarendon Press. 1965. s. 221 a s. 227.

²³ Napríklad § 631, § 634, § 635 Codice penale.

²⁴ K tomu vid'. napríklad: Inst. 4, 1, 7.

²⁵ Inst. 4, 1, 10.

²⁶ MACCORMACK, Gerard, D. *Definitions: Furtum and Contrectatio*. In: Acta Juridica 129, 1977.

ktorého niekto naháňal a tak spôsobil škodu. Opäť absentuje zložka odcudzenia, pretože páchatel' nemusí pôsobiť fyzicky na páva aby ho odňal z moci iného, môže to byť ale aj situácia kedy páva naháňa čisto zo žartu. Teda aj takáto situácia, ktorá na prvý pohľad nevyzerá ako krádež, bola v rímskom práve riešená práve „*actio furti*“. Zimmermann vo svojej knihe uvádza ešte situáciu, v ktorej Sabinus udelil právo „*actio furti*“ proti tomu, kto rozložil svoju tógu a tak skryl útek otroka od svojho pána.²⁷

Vyššie analyzované prvky môžeme kategorizovať ako prvky objektívne. Prvky zlý úmysel „*dolus malus*“ a ziskuchtivý úmysel „*animus lucri faciendi*“ môžeme považovať za prvky subjektívne. Skřejpek v tejto spojitosti chápe „*dolus malus*“ ako vedomie páchatel'a, že jedná protiprávne a zmocňuje sa cudzej veci proti vôli vlastníka. „*Animus lucri faciendi*“ chápe ako vôľu krádežou sa obohatiť.²⁸ Ako sme vyššie analyzovali, sme názoru že subjektívny prvok vo forme úmyslu nie je vlastný prirodzenému právu a ide o element, ktorý sa pre definíciu krádeže stal esenciálnym až vývojom doby. To, že bez úmyslu si rímania nevedeli predstaviť krádež deklaruje fragment z Justiniánskych inštitúcií: „Lebo bez úmyslu odcudziť nemožno spáchať krádež.“²⁹ Protirečivé sú však v tomto fragmenty D. 47, 2, 67, 2 a D. 47, 2, 37. V prvom ako sme vyššie spomínali, išlo o podvodné obvinenie a predvolanie pred súd, pričom poškodenému vznikla škoda na mulách, pretože ich nestrážil (napríklad preskočili plot a utiekli). Nemožno v tomto fragmente jednoznačne vidieť úmysel páchatel'a k poškodeniu múl. Jeho úmysel smeroval len k podvodnému predvolaniu a možno ani netušil, že poškodený vlastní muly. V druhom fragmente, ktorý opisuje situáciu s pávom, taktiež nemožno vidieť prvok úmyslu ak niekto zo žartu naháňa páva a ten si ublíži alebo utečie. Naopak vo fragmente Inst. 2, 1, 16 in fine, rímske právo rieši, že husi alebo sliepky, ktoré niečo vyplašilo a osoba si ich so zlým úmyslom ponechá, dopúšťa sa jasne krádeže. Analogicky by sme z toho vedeli vyvodiť, že v prípade ak osoba A vyplaší páva, ten utečie a osoba B si ho so zlým úmyslom ponechá, potom poškodený má právo „*actio furti*“ voči obom osobám.

Ako vidíme opísané osobitné situácie, sa nie úplne zhodujú s Paulusovým základným fragmentom krádeže. Možno v nich vidieť teda absenciu jak objektívneho prvku „*contrectatio*“ tak subjektívneho prvku vo forme zlého úmyslu. V literatúre sa rôznia názory na to, ako je to možné. Prvým názorom je, že tieto prvky do definície krádeže pridali kompilátori. Ďalším názorom je, že išlo o výsledok rozporu medzi Sabiniánmi a Prokuliánmi. Názorom je aj širší výklad prvkov a to taký, že pod úmyslom sa nemusel chápať vyložene ekonomický zisk a pri „*contractatio*“ zase nemuselo ísť o priame fyzické pôsobenie.³⁰ Tieto špeciálne situácie krádeže v rímskom práve (prípád múl alebo prípád páva) nepovažujeme za správne charakterizované ako krádež. A to práve z dôvodov absencie uvedených prvkov.

Súčasný právny poriadok chápe krádež v užšom zmysle ako rímske právo. V TZ máme ako bolo spomenuté všeobecné ustanovenie krádeže § 212 a krádež úžitku (ktorá bola taktiež súčasťou Paulova fragmentu) je upravená osobitne v § 215 ods. 1 TZ, § 216 TZ a § 218 TZ. Teória trestného práva pozná 4 znaky skutkovej podstaty, ktoré musí obsahovať každý trestný čin (objekt, objektívna stránka, subjekt, subjektívna stránka) a ďalšie fakultatívne znaky, ktoré už môžu byť obsiahnuté iba v niektorých trestných činoch. Objektívna stránka krádeže vyžaduje zmocnenie sa veci a splnenie niektorej

²⁷ ZIMMERMANN, Reinhard. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford University Press. 1990. s. 925.

²⁸ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. s. 207.

²⁹ Inst. 2, 6, 5.

³⁰ ZIMMERMANN, Reinhard. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford University Press. 1990. s. 926.

podmienky z písmen a) až g). Zmocnenie je veľmi blízko k pojmu „*contrectatio*“, ktoré používalo rímske právo. Teória trestného práva definuje zmocnenie ako „...*prisvojenie cudzej veci, v rámci ktorého sa cudzia vec fyzicky dostáva do dispozičnej sféry páchatel'a. K zmocneniu sa cudzej veci môže dôjsť vlastnou rukou páchatel'a alebo za použitia nástroja, ktorým môže byť aj trestne nezodpovedná osoba.*“³¹ Ide teda o trochu rozdielnejšie chápanie tohto znaku. V súčasnosti teda nie je dôležitý priamy fyzický vzťah páchatel'a a cudzej veci ale skôr to, že sa vec dostane do jeho dispozičnej sféry, než to rímske právo vyžadovalo priamy fyzický kontakt (až na uvedené výnimky).

Subjektom trestného činu krádeže môže byť ktorákoľvek trestne zodpovedná osoba. Na subjektívnu stránku sa vyžaduje úmyselné zavinenie. Pričom úmysel sa musí viazať na celú objektívnu stránku skutkovej podstaty, hlavne teda k prisvojeniu veci. Ak by úmysel smeroval len k užívaniu veci, už by išlo o niektorý z trestných činov krádeže úžitku. Tento vývoj hodnotím veľmi kladne, a je podľa mňa vhodné rozdeľovať trestný čin krádeže ako prisvojenia si veci a trestný čin krádeže úžitku. Teda rímsko-právne subsumovanie oboch pod jednu skutkovú podstatu považujem za menej vhodné a nielen z dôvodu prehľadnosti ale aj z dôvodu sankcie. Je spravodlivejšie aby za krádež úžitku bola menšia trestná sadzba ako za prisvojenie si cudzej veci. Tak to vníma aj súčasný TZ, keď § 212 obsahuje sankciu odňatie slobody až na dva roky a § 215 odňatie slobody až na jeden rok.

Subjektívna stránka súčasného trestného činu krádeže a rímsko-právneho sa ale vo svojej podstate skoro vôbec nelíšila. Oboje ustanovenia vyžadujú zavinenie vo forme úmyslu. A úmysel dosiahnuť zisk možno interpretovať zo slov „*prisvojí cudziu vec'*“ a keďže úmysel páchatel'a sa musí vzťahovať na celú skutkovú podstatu, tak aj na prisvojenie, čo je nepochybne spojené s nejakým ziskuchtivým zámerom (nemusí nevyhnutne ísť o ekonomický zisk).

To, že skutková podstata trestného činu krádeže podľa TZ je zložitejšia ako rímsko-právna alebo ako zahraničné skutkové podstaty krádeže vidíme na množstve alternatívnych objektívnych stránok v § 212 TZ. Treba však poznamenať, že táto skutková podstata sa stala účinnou až 1. 8. 2019 novelou zákona č. 214/2019 Z. z. Dovtedy základná skutková podstata krádeže podľa TZ znela: „*Kto si prisvojí cudziu vec tým, že sa jej zmocní a spôsobí tak malú škodu, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.*“. Základným znakom teda bolo spôsobenie malej škody. Tento znak však rímske právo nepoznalo, a neobsahujú ho ani základné skutkové podstaty krádeže v Taliansku či Nemecku. Dnes spôsobenie malej škody je iba jeden z alternatívnych spôsobov ako na Slovensku naplniť skutkovú podstatu krádeže. Bolo tak tomu preto, že pokiaľ niekto pri krádeži spôsobil škodu napríklad 300 eur a súčasne skutok spáchal vlámaním, tak súdy takýto skutok kvalifikovali podľa § 212 ods. 1 a ods. 4 závažnejším spôsobom konania, kde bola neprimerane vysoká trestná sadzba.³²

ZÁVER

V príspevku sme sa venovali komparácií rímsko-právnej krádeže so súčasnými skutkovými podstatami krádeže zo Slovenskej republiky, Nemecka či Talianska. Práve taliansky *codice penale* je úplne najpodobnejší Paulusovej definícii krádeže z *digest*. Už z tohto poznatku môžeme konštatovať, že sa nám v úvode stanovená hypotéza potvrdila.

³¹ MENCEROVÁ, Ingrid. et al.. *Trestné právo hmotné. Osobitná časť*. 2. vydanie. Šamorín: Heuréka. 2018. s. 132.

³² Stanovisko NS SR sp. zn. Tpj 78/2011 z 12. decembra 2011.

V prvej kapitole sme na skúmanú problematiku nazreli z pohľadu všeobecnej definície krádeže. Dospeli sme k poznatku, že rozdiel medzi súčasným znením § 212 TZ a Paulusovej definície krádeže je v prvom rade v ich rozsahu. Paulus pod krádež prirad'oval aj krádež úžitku či spreneveru, kdežto TZ tieto skutky prirad'uje pod osobitné ustanovenia. Toto odčlenenie považujeme za správne, keďže závažnosť týchto činov je rôzna a preto aj sankcie by sa mali zjavne líšiť. Na druhú stranu, § 212 TZ umožňuje odcudziť nielen hnutelnú vec ako rímske právo ale aj nehnuteľnú. Toto vymedzenie nepovažujeme za šťastné, a preto aj po vzore ostatných európskych krajín navrhujeme úvahu „de lege ferenda“ zamerať § 212 TZ len na hnutelné veci, a nehnuteľnosti riešiť v osobitných ustanoveniach.

V druhej kapitole sme analyzovali jednotlivé znaky skutkovej podstaty § 212 TZ a Paulusov fragment D. 47, 2, 1, 3. V rímskom práve prvky krádeže neboli úplne konzistentné, čo sme preukázali osobitnými ustanoveniami krádeže, ktoré neobsahovali ani prvok úmyslu a ani „*contrectatio*“. Je však nepochybné, že tieto prvky sú pre krádež esenciálne. Rozdiel v chápaní subjektívnej stránky krádeže rímskeho práva a súčasnosti je pomerne zhodný. To sa ale nedá povedať úplne o prvku „*contrectatio*“. Kým v rímskom práve muselo ísť o nejaký fyzický vzťah medzi páchatel'om a odcudzenou vecou, v súčasnosti je tento prvok vykladaný širšie, a teda napríklad vo forme nepriameho páchatel'a. Taktiež treba povedať že objektívna stránka § 212 TZ je značne zložitejšia než tá v rímskom práve, alebo v Taliansku či Nemecku. Je to pravdepodobne prejavom trestnej politiky Slovenskej republiky, kedy trestné právo slúži len ako prostriedok „*ultima ratio*“. Na základe uvedeného môžeme konštatovať, že hypotéza stanovená v úvode sa nepotvrdila, pretože súčasná krádež sa od tej rímskej mierne líši. Vo svojej podstate sú si ale všetky citované definície krádeže veľmi podobné. V prípade ak by sa vyriešil problém rozsahu § 212 TZ v otázke hnutelných a nehnuteľných vecí, po vzore rímskeho či talianskeho práva, som názoru, že ide o ideálne ustanovenie.

KONTAKTNÉ ÚDAJE:

Mgr. Lukáš Hájek

lukas.hajek@flaw.uniba.sk

Interný doktorand

Univerzita Komenského v Bratislave

Právnická fakulta

Katedra rímskeho práva, kánonického a cirkevného práva,

Šafárikovo námestie 6, P.O.BOX 313, 810 00 Bratislava 1.

Slovenská republika

Porovnávacie právo a právne dejiny v ich vzájomnom vzťahu na Právnickej fakulte Univerzity Komenského¹

Miroslav Lysý

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

ABSTRAKT

LYSÝ, Miroslav. Porovnávacie právo a právne dejiny v ich vzájomnom vzťahu na Právnickej fakulte Univerzity Komenského. In *Historia et theoria iuris*, 2020, roč. 12, č. 4, s. 14-17.

Príspevok sa zameriava na doterajšie skúsenosti so zavádzaním porovnávacieho práva na Právnickej fakulte Univerzity Komenského na Katedre právnych dejín a právnej komparatistiky. Porovnávacie právo tak bolo zavedené jednak prostredníctvom predmetov priamo nadväzujúcich na historicko-právne predmety, ale v menšej miere je zakomponované aj v rámci výučby slovenských právnych dejín.

Kľúčové slová: porovnávacie právo, dejiny práva, reforma právnického vzdelávania

LYSÝ, Miroslav. Comparative Law and the History of Law in their Mutual Relation at the Comenius University Faculty of Law. In *Historia et theoria iuris*, 2020, vol. 12, No. 4, p. 14-17.

Abstract: The paper is focused on actual experiences with comparative law courses introduction at the Institute of Legal History and Comparative Law at the Comenius university Faculty of Law. Comparative Law had been input both through independent courses following legal-historian courses, but also – at reduced level – within education of Slovak legal history.

I.

Je to dnes už viac ako tri desaťročia, čo s ohľadom na organizačné zmeny vymenoval dekan Právnickej fakulty Univerzity Komenského Jozef Moravčík za vedúceho Katedry porovnávacej štátovedy profesora Milana Štefanoviča.² Ten sa dovtedy najviac špecializoval na roľnícko-družstevné a pozemkové právo a v ovzduší týchto zmien sa jeho nová špecializácia pretavila do vyhotovenia vysokoškolských skrípt *Všeobecná porovnávacia právoveda* (1992). Okrem obsahu porovnávacieho práva (komparatistiky) sú tieto skriptá zaujímavé najmä ako teória porovnávacej štátovedy.

Štefanovičov záujem smeroval k dejinám komparatistiky, k jej funkciám a metódam. Zdôraznil preto, že právo je bez ohľadu na rozsiahle rozdiely medzi krajinami a kultúrami v mnohých črtách vlastne podobné, a že poznanie cudzieho práva je významné aj pre právnu prax.³ Hoci je tvorba práva a vynucovanie pravidiel vlastné pre celé ľudstvo, na strane druhej univerzálne právo neexistuje, a to napriek harmonizačným tendenciám, ako napríklad v ľudských právach. V tejto práci sa taktiež môžeme dočítať jemný terminologický výstup autora, ktorý zdôraznil, že komparatistika sama o sebe nie

¹ Tento príspevok je výstupom z vedeckého projektu KEGA s názvom „Zavádzanie porovnávacej právovedy do výučby“, registrovaného pod číslom 066UK-4/2018.

² Zmena organizácie katedier Právnickej fakulty. In Archív Univerzity Komenského v Bratislave (Staré Grunty), osobné spisy zamestnancov: prof. Milan Štefanovič.

³ ŠTEFANOVIČ, Milan. *Všeobecná porovnávacia právoveda*. Bratislava : Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1992, s. 11.

je právom, keďže neobsahuje „právnou normou upravený právny vzťah“. ⁴ Neexistuje tak nič také, ako „porovnávacie právo“, hoci v praxi sa stretávame s rôznymi výrazmi, ako je *vergleichende Rechtswissenschaft* na jednej strane a *Comparative Law* a *droit comparé* na strane druhej.

Pomerne bohatý historický exkurz k porovnávačej právovede spracoval M. Štefanovič ako súčasť predstáv k faktorom, prispievajúcim k zjednocovaniu a zblížovaniu sa práva. Sem zaradil tak staroveké a stredoveké príklady (smerujúce napríklad k rozšíreniu *ius civile*), ako aj novoveké kolonizačné úsilie v oboch Amerikách, napodobovanie práva ako prostriedku reforiem, apod. ⁵ Aj preto je možné zhrnúť, že komparatistiku nevnímal len ako vedeckú metódu, ale skôr ako samostatnú disciplínu práva. Dôvodom bolo, že komparatistika sama o sebe mala určité ciele, čím nadobudla atribúty presahujúce rozsah vedeckej metódy. Preto sa nebránil na základe rozboru porovnávacích metód, cieľov a výsledkov právnej komparatistiky označovať komparatistiku za „porovnávaciu právnu vedu“. ⁶

Štefanovičov záujem o porovnávaciu právnu vedu z obdobia po roku 1989 daný jeho novým pracovným zaradením môžeme doplniť ešte skriptami *Svetové právne systémy* (1991), ktoré spracoval v autorskom kolektíve s Katarínou Kalesnou a Ivanom Hruškovičom. Táto učebnica mala taktiež svoj bohatý teoretický úvod k právovede, nadväzujúci na jeho staršiu učebnicu k Všeobecnej porovnávačej štátovede. ⁷ Tento predmet sa realizuje na Právnickej fakulte dodnes.

V rámci neskorších organizačných zmien na Právnickej fakulte význam porovnávačej právnej vedy ustúpil do úzadia. Zostal tak zachovaný predmet Svetové právne systémy (povinne voliteľný), prípadne boli vyučované porovnávacie predmety z oblasti ústavného práva. ⁸ Stratou organizačného zázemia porovnávačej štátovedy však prestal byť kladený dôraz na systematické zaradenie porovnávacieho práva v štruktúre výučby.

V rámci reorganizácie pracovísk v roku 2015 došlo k rozdeleniu pôvodnej Katedry právnych dejín a vznikla tak samostatná Katedra rímskeho práva, kánonického a cirkevného práva. Katedre právnych dejín sa zmenil názov na Katedra právnych dejín a právnej komparatistiky. Došlo tým k riešeniu, že sa porovnávacie predmety v rámci reformy vzdelávania na právnickej fakulte budú realizovať nadväznosťou na historicko-právne predmety. Tento prístup má svoju logiku v tom, že tak porovnávacia štátoveda ako aj história práva sú v podstate komparatistikou, a to buď vertikálnou alebo horizontálnou. Navyše, aj staršie učebnice porovnávacieho práva jasne ukazujú, že bez histórie práva nie je možné materiál komparatívnych predmetov vyučovať. Vyplýva to nielen z histórie komparatistiky (napr. Aristotelova Politika), ale aj v tom, že nadväznosť súčasnej porovnávačej právovedy musí vychádzať z historických predpokladov, ktoré si študenti musia osvojiť. Stručne a na príklade povedané a pomenované: iba študent, ktorý pozná základné predpoklady prechodu zo 4. na 5. francúzsku republiku, bude vedieť identifikovať okrem formálnych znakov poloprezidentského systému (podľa ústavy Francúzska z roku 1958) aj východiská vychádzajúce z ústavnej praxe. Tento, ako aj iné

⁴ ŠTEFANOVIČ, ref. 3, s. 23-25.

⁵ ŠTEFANOVIČ, ref. 3, s. 60-76.

⁶ Štefanovič mohol vnímať komparatistiku aj zo zahraničných perspektív a v tomto prostredí bol aj sám aktívny. Porovnaj ŠTEFANOVIČ, Milan. XIV. medzinárodný kongres porovnávačej právnej vedy. In *Právny obzor*, 1994, roč. 77, č. 6, s. 620-622.

⁷ ŠTEFANOVIČ, Milan et al. *Svetové právne systémy*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 1991.

⁸ KRESÁK, Peter. *Porovnávacie štátne právo. Ústavné systémy demokratických štátov*. Bratislava : Vydavateľské oddelenie PFUK, 1992.

príklady nás vedú k tomu, aby sme porovnávacie právo nesmerovali len k mechanickému porovnávaniu právnych noriem. Jedným z dôležitých poznatkov porovnávacieho práva totiž je, že mechanické čítanie noriem viacerých krajín a ich komparácia nemá bez spoločenského kontextu aplikácie noriem veľký význam. Poznanie prostredia právnej kultúry, politických tradícií, či pomerov, za ktorých došlo k zmenám právnej úpravy, je preto v podstate rovnako dôležité, ako normy samotné. A práve tu existuje výhoda spojenia právnych dejín a porovnávacieho práva.

V súvislosti s presunom historicko-právnych predmetov do magisterského stupňa štúdia sa tak vytvorila myšlienka prepojiť dva pôvodné povinne voliteľné predmety Dejiny verejného práva a Dejiny súkromného práva s novými predmetmi Porovnávanie verejné právo a Porovnávanie súkromné právo. Tak majú vzniknúť dva vzájomne súvisiace paralelné bloky (súkromnoprávny a verejnoprávny). V rámci týchto predmetov, vyučovaných v poslednom ročníku právnického štúdia, bude kladený najvýznamnejší dôraz na porovnávanie práva. Tieto predmety sa začnú vyučovať od nasledujúceho akademického roka v slovenskom jazyku (v rámci anglického študijného programu už tieto predmety sú zavedené a vyučovali sa oba bloky).

II.

V súvislosti s reformou štúdia na právnickej fakulte došlo nielen k presunu jednotlivých predmetov a vytvoreniu nových, ale aj k štrukturálnej zmene starších predmetov. Tá bola spojená aj so zmenami foriem skúšania. V prípade historicko-právnych a porovnávacích predmetov však vyvstala otázka, do akej miery reflektovať úsilie zmeniť tieto predmety z obsahovej stránky.

V rámci spravidla neformálnych debát sa vždy objavovala otázka, čo by malo byť obsahom historicko-právnych predmetov. Išlo v zásade o to, či by mali byť vyučované ako predmety historické s prihliadnutím k právnemu vývoju (čomu mal zodpovedať aj chronologický rámec narácie a rozdelenie na historické obdobia), alebo by malo ísť o tzv. právnické právne dejiny. A ak o tie právnické právne dejiny, tak potom, čo znamená tento výraz?⁹

Nemôžeme si predstavovať, že právne dejiny sa stanú právnickejšie, ak z nich odoberieme historickú naráciu. Na strane druhej je však bez pochyb pravda, že potreba dejín je pre právnikov iná ako pre historikov, a práve tomu by mala zodpovedať obsahová skladba predmetov. Práve preto padlo rozhodnutie, rozdeliť slovenské právne dejiny do dvoch veľkých predmetov, a to na dejiny ústavného a správneho práva (v minulosti by sme to zrejme označili ako dejiny štátu) a dejiny súkromného a trestného práva (čo by sme zase kedysi označili ako dejiny práva). Už týmto sa narušila tradičná chronologická narácia dejín slovenského práva, ktoré boli dosiaľ vyučované spravidla ako dejiny ústavného vývoja s určitou participáciou ostatných odvetví práva, vyučovaných podľa chronologického poriadku.

Preto sme sa v rámci našej katedry rozhodli „dejiny štátu“ štrukturálne rozdeliť na jednotlivé oblasti ústavného a správneho práva (vzťah k právu medzinárodnému, najvyššie štátne orgány, ľudské práva, miestna správa, atď.), ktoré sa osobitne (diachrónne) začnú preberať podľa jednotlivých kapitol. Druhá polovica slovenských právnych dejín bude mať odlišnú štruktúru a zodpovedať bude vývoju jednotlivých právnych odvetví. Rozbitie na jednotlivé inštitúty by tu spôsobili veľkú neprehľadnosť.

⁹ K zamysleniam tohto druhu porovnaj GÁBRIŠ, Tomáš. Medzi právnickými a historickými právnymi dejinami. In *Historické právne systémy a integrácia Európy*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2011, s. 63-71.

Pokiaľ ide o prvý predmet („dejiny štátu“), jeho inovovaná štruktúra v podstate zodpovedá metóde rozdelenia učiva tradičných porovnávacích predmetov. Nakoľko sa tento spôsob výučby osvedčí, ukáže až prax a študijné výsledky. Potenciál tohto rozdelenia štruktúry historických predmetov však spočíva v tom, že je možné v nich posilniť horizontálne porovnávacie prvky. Jednotlivé témy (ako je napríklad parlament, hlava štátu, ľudské práva, únie, apod.) je tak možné efektívnejšie a systematickejšie porovnávať so zahraničnými právnymi inštitútmi a inštitúciami. Práve tak sa núka širšie porovnávanie ústav nielen v rámci historického vývoja, ale aj minimálne v rámci Habsburskej monarchie.

Porovnávacie právo je tak prirodzenou súčasťou a nutnosťou slovenského právneho vzdelávania. Historický vývoj i naša súčasnosť nás učia prinajmenšom jednu podstatnú vec: Slovensko sa historicky nachádzalo v rámci väčších štátnych útvarov s bohatou štruktúrou právneho poriadku. Ten je síce dnes s ohľadom na charakter slovenského štátneho zriadenia jednotný, nemôžeme si však dovoliť koncentrovať právnické vzdelávanie len na úzko vymedzené slovenské právne odvetvia. Presah v rámci pozitívno-právnych predmetov i v rámci právnej histórie sa tak stal nutnosťou a praktickou výzvou.

KONTAKTNÉ ÚDAJE:

Doc. Mgr. Miroslav Lysý, PhD.

miroslav.lysy@flaw.uniba.sk

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Šafárikovo nám. 6

810 00 Bratislava

Slovenská republika

Spôsoby výučby na právnických fakultách prostredníctvom praktickej argumentácie¹

Martin Magdolen
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

ABSTRAKT

MAGDOLEN, Martin. Spôsoby výučby na právnických fakultách prostredníctvom praktickej argumentácie. In *Historia et theoria iuris*, 2021, roč. 12, č. 4, s. 18-25.

Príspevok sa zaoberá inovatívnymi formami výučby, ktoré sa doposiaľ v domácom prostredí netešili veľkému záujmu. Príspevok konkrétne pojednáva o spôsoboch výučby na právnických fakultách v Slovenskej republike a to prostredníctvom precvičovania praktickej argumentácie.

Metódy a spôsoby ako túto zručnosť precvičovať sú variabilné a nemožno konštatovať, že iba jedná konkrétna metóda je pre cvičenie praktickej argumentácie tá správna. Avšak autor sa v uvedenom príspevku zaoberá konkrétnou formou výučby praktickej argumentácie v práve, predovšetkým prostredníctvom organizácie pravidelných akademických debatných stretnutí ako aj prostredníctvom organizácie akademických debatných turnajov, v rámci ktorých by mohli študenti jednotlivých právnických fakúlt kompetitívnym spôsobom využiť a zdieľať nadobudnuté skúsenosti.

ABSTRACT

MAGDOLEN, Martin. Teaching methods at law faculties through practical argumentation. In *Historia et theoria iuris*, 2021, Vol. 12, No. 4, p. 18-25.

This paper deals with innovative forms of teaching and learning, which have not been object of increased interest in the Slovak academic environment so far. The paper specifically deals with the methods of teaching at law faculties in the Slovak republic by practicing practical law argumentation. The methods and ways how students could practice relevant skill are variable and it cannot be stated that there is only one specific method which is the best one for practicing of practical law argumentation. The approach in the paper deals with specific form of teaching practical argumentation in law, especially through the organization of regular academic debates and also academic debate tournaments, in which students of individual law faculties could competitively use and share the experiences which they already got.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

právna argumentácia, rétorika, akademická debata, výučba

KEYWORDS

legal argumentation, rhetoric, academic debate, teaching

ÚVOD

Prostredníctvom predkladaného príspevku sa autor snaží predovšetkým poukázať na význam inovatívnych spôsobov výučby, konkrétne zameranej na rozvoj zručností argumentácie a s tým spojených rétorických schopností študentov právnických fakúlt, ktorí by mali mať možnosť tieto svoje zručnosti a schopnosti trénovať na pravidelných

¹ Tento príspevok je výstupom z vedeckého projektu KEGA s názvom „Zavádzanie porovnávacej právovedy do výučby“, registrovaného pod číslom 066UK-4/2018.

akademických debatách, organizovaných priamo prostredníctvom (alebo aspoň s priamou podporou) právnických fakúlt a to na rôzne aktuálne právno-spoločenské témy. Systém a spôsob realizácie týchto debatných stretnutí je bližšie opísaný v rámci uvedeného príspevku a prostredníctvom tohto príspevku si autor taktiež dáva za cieľ, aspoň minimálnym dosahom zvýšiť povedomie o niektorých formách vzdelávania sa v praktickej argumentácii, ktoré je možné využívať v súčasnosti a to konkrétne prostredníctvom spomínaných akademických debát, ktoré aj v zahraničí zabezpečujú osobitné debatné spolky zriadené často krát samotnými univerzitami.

Výsledkom opísaných postupov sa študenti môžu zlepšovať v tvorbe argumentácie a jej následnom rétorickom prednese a to v zaujímavej, súťaživej a príťažlivej forme, nakoľko čím ďalej tým viac badať zvýšený záujem ako zo strany študentov, tak aj zo strany pedagógov, o realizáciu inovatívnych spôsobov výučby aj právnej argumentácie a rétoriky na právnických fakultách v súčasnosti.

Autor si dovoľuje prostredníctvom tohto priestoru osobitne dať do povedomia čitateľa fakt, že debatný spolok funguje po dobu niekoľkých rokov aj na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave a teda nejde výslovne o novum, ktoré by v akademickom prostredí našich pomerov doposiaľ nebolo známe, nakoľko spomínaný debatný spolok, ktorý funguje pod vedením študentov spomínanej fakulty, sa sústreďí práve na ciele, ktoré sa autor snaží prostredníctvom aj tohto príspevku vyzdvihnúť a priblížiť čitateľovi.

Debatný spolok, ktorý v súčasnosti funguje na našej právnickej fakulte, vychádza najmä z modelu britskej parlamentnej debaty, ktorej špecifikácia sa nachádza v predkladanom príspevku, pričom svoju bazálnu inšpiráciu nachádza v osvedčených modeloch a postupoch vychádzajúcich zo svetových univerzitných debatných asociácií.

Je vhodné konštatovať, že fenomén debatných spolkov a súťaží je v súčasnosti rastúcim fenoménom spôsobu doplňujúceho procesu výučby študentov a to aj v domácom prostredí, nakoľko už dnes možno pozorovať aktivizáciu aj na úrovni stredoškolských debatných spolkov a súťaží a nielen preto je podľa autora príspevku potrebné v tomto trende pokračovať a rozvíjať debatné (argumentačné a rétorické) zručnosti aj na univerzitnej akademickej pôde, osobitne na pôdach právnických fakúlt, ktorým je problematika argumentácie a rétoriky prirodzene blízka.

VŠEOBECNE K PRAKTICKEJ ARGUMENTÁCIÍ V PRÁVE

Argumentácia spoločne s rétorikou ako samostatné disciplíny majú vo všeobecnosti svoj nespochybniteľný význam, a to najmä v spoločenskovedných odboroch, v ktorých je pre kvalitnú a vecnú akademickú a odbornú diskusiu nevyhnutné mať okrem reálnych poznatkov z daného vedného odboru (a na ich základe vytvorených názorov) aj poznanie, akým spôsobom si viem tieto svoje názory obhájiť a súčasne odprezentovať ich tretej osobe, či širšej verejnosti. Špeciálne o tejto potrebe možno hovoriť o to viac v oblasti právnej vedy, kde schopnosť prezentovať a vyargumentovať si svoje názory a postoje je bazálnym a kľúčovým aspektom právnického povolania.

Nie nadarmo sa hovorí, že kde sa stretnú dvaja právnici tam existujú až tri názory. Súčasťou právnického povolania je schopnosť pozrieť sa na predložený problém, resp. tematiku z viacerých uhľov pohľadu, z dôvodu pochopenia pohľadu všetkých zainteresovaných strán, ktoré môžu mať na daný problém najrôznejšie názory a argumenty.

Táto schopnosť je o to viac potrebná v advokátskom povolaní, kde prichádza klient so svojim často krát špecifickým problémom a je úlohou advokáta daného klienta

zastupovať, t. j. nájsť v danej situácii argumenty, ktoré budú na podporu klienta a presvedčia o ich správnosti aj relevantné často krát erudované okolie. V prípade sporu to znamená, že uvedené argumenty prebijú argumenty protistrany a presvedčia sudcu o tom, že Váš pohľad na daný problém je ten správny, resp. taký aby bol výhodnejší pre Vášho klienta.

Na to, aby právnik (v opisovanom prípade advokát) bol schopný hľadať a presvedčivo vytvoriť tvrdenia (argumenty) v prospech svojho klienta, je okrem iného potrebné poznať aj potenciálnu procesnú obranu protistrany, resp. schopnosť predvídať aké rôzne argumenty asi môže protistrana priniesť na stôl, aby tak bolo možné predpripraviť relevantné reakcie.

Bez vycibrenej schopnosti kriticky myslieť a uvažovať nad problémami z rôznych uhľov pohľadu, by takúto zručnosť právnika nebolo možné doceliť. Samozrejme, nejde iba o povolanie právnika ako advokáta. Takúto schopnosť analyzovať a vžiť sa do rozličných, často krát protichodných právnych názorových rovín, musia mať bez pochyb aj právnici, ktorí vykonávajú iné právnické povolania, ako napr. sudcovia, ktorých úlohou by malo byť hľadanie pravdy a presadzovanie spravodlivosti, čo by bez schopnosti spomínaného kritického myslenia ako aj schopnosti presvedčivo argumentovať a tým spôsobom kvalitne odôvodňovať svoje rozhodnutia, celkom určite nebolo v dostatočnej miere možné.²

Z uvedeného vyplýva, že na svet a problémy, osobitne na právne problémy, nemožno nazerat' uzavreto len cez optiku vlastných prvoplánových názorov a vytvorených postojov ale pre erudovaného právnika je príznačné, že okrem štúdiom a životom nadobudnutých znalostí mu prináleží aj schopnosť a vedomosť ako argumentovať, t. j. odôvodňovať a vysvetľovať svoje tvrdenia a závery. Najmä ale nie výlučne v prípade advokátskeho povolania to môžu byť také právne názory a postoje, ktoré nie sú moje vlastné, resp. ktoré som si sám zatiaľ neosvojil ale sú na prospech môjho klienta a preto ich je potrebné presvedčivo podať tak, akoby boli moje vlastné, resp. vyargumentovať ich jasným a racionálnym spôsobom.

Vyššie uvedené nie je relativizovaním pravdy a práva ale poukazuje na fakt, že svet právnych problémov, t. j. problémov ľudí ktorí v ňom žijú, nie je čiernobiely. Pravda môže byť mnoho krát niekde uprostred a je úlohou dobrého právnika, aby vedel v tomto stave čo možno najlepšie hľadať východiská, ktoré zabezpečia čo najširšiu mieru spravodlivosti a v prípade právneho zastúpenia, garantujú, čo možno najsilnejšiu oporu a presvedčivosť tvrdení svojho klienta.

Vyššie opísanú nevyhnutnosť kvalitnej a vecnej argumentácie možno osobitne zdôrazniť pri súdnom odôvodňovaní rozhodnutí kde logika a presvedčivosť interpretácie práva je kľúčovým faktorom k tomu, aby boli zabezpečené čo možno najlepšie a najspravodlivejšie rozhodnutia, ktorých výklad bude zrozumiteľný a uchopiteľný a nebude vzbudzovať dôvodné pochybnosti o svojvoľnosti rozhodovania daného súdu. Je nevyhnutné, aby rozhodnutia, ktoré vydávajú jednotlivé súdy (od najnižšej inštancie až po tu najvyššiu, t. j. osobitne Najvyšší súd, resp. Ústavný súd), boli kvalitne a dostatočne odôvodnené a aby argumenty na základe ktorých súd vytvoril svoj záver boli logické a presvedčivé. To v praktickej rovine znamená, že v žiadnom súdnom rozhodnutí, resp.

² Všeobecne k problematike kritického myslenia bližšie pozri ako príklad: ENNIS, Robert H. *A concept of critical thinking*. Harvard Educational Review, 1962, s. 81–111; alebo MCPECK, John E. *Critical Thinking and Education*, Routledge: Routledge Library Editions - Philosophy of Education, 2016, ISBN 1315463679 - 9781315463674; alebo aj STRÍŽENEC, Michal. *Úloha kritického a strategického myslenia pri rozhodovaní*. In: Československá psychologie 2013, ročník LVII, číslo 4, Ústav experimentálnej psychológie SAV, Bratislava.

jeho odôvodnení by nemalo chýbať kvalitné a vecné zdôvodnenie, ktoré je jasné a zrozumiteľné, a z ktorého vyplýva prečo súd zaujal také stanovisko a taký záver, aký v danom prípade zaujal.

Osobitne v súčasných spoločenských pomeroch, možno zdôrazniť potrebu kvalitnej a zrozumiteľnej argumentácie v súvislosti s odôvodňovaním súdnych rozhodnutí, keď z uvedených súdnych rozhodnutí by malo byť logicky jasné, akým spôsobom sa súd pri svojom rozhodovaní uberal, čomu dal vyššiu váhu a ako posúdil jednotlivé skutkové ako aj právne okolnosti konkrétneho prípadu, aké argumenty zobral do úvahy a ktoré z nich si osvojil, aby sa aj prostredníctvom uvedeného zvyšovala dôvera v našu súdnu moc v radoch odbornej ale predovšetkým aj širšej laickej verejnosti.³

PRAKTICKÁ ARGUMENTÁCIA A AKADEMICKÉ DEBATY V SÚČASNOSTI

Na tomto mieste si autor dovoľuje zdôrazniť, že praktická argumentácia nie je žiadnym spôsobom novinkou, najmä v spoločenskovedných odboroch, akým je aj právo. K rozvoju rétorických a argumentačných schopností študentov svetových univerzít a vysokých škôl prichádza najmä formou debatných asociácií, ktoré fungujú aj na najstarších a najprestížnejších univerzitách na svete. Fenomén univerzitných debatných asociácií možno datovať už od roku 1815, kedy bola založená najstaršia debatná asociácia na univerzite v Cambridge (The Cambridge Union Society).⁴

Za v súčasnosti najúspešnejšiu univerzitnú debatnú asociáciu možno bez akýchkoľvek hlbších výhrad označiť debatnú asociáciu na najstaršej fungujúcej a slávnej univerzite v USA - Harvardskej univerzite (v súčasnosti The Harvard College Debating Union, predtým The Harvard Speech and Parliamentary Debate Society), pričom táto asociácia bola založená v roku 1981⁵. Ako ďalšie nemenej významné univerzitné asociácie možno označiť debatnú asociáciu na Oxfordskej univerzite založenú v roku 1823 (Oxford Union)⁶ alebo debatnú asociáciu na Univerzite v Yale založenú v roku 1934 (Yale Political Union)⁷.

Členstvo v debatných asociáciách však nie je samoučelné, ale v tejto oblasti sa taktiež konajú národné alebo regionálne majstrovstvá v rámci daných debatných asociácií (ako príklad možno uviesť nasledujúce súťaže: American Parliamentary Debate Association National Championships, Pan African Universities Debate Championship, All Nigerian Universities Debate Championship, Zimbabwe Debate Championship, Asian British Parliamentary Debating Championship, European Universities Debating Championship a iné). Pomyselným vrcholom a najväčšiu prestíž požívajú v tomto prípade Majstrovstvá sveta (World Universities Debating Championship), v ktorých je v súčasnom období dominujúcou debatnou asociáciou práve spomínaná debatná asociácia z Harvardskej univerzity, ktorá zvíťazila v rokoch 2014, 2016 a 2018 ale napríklad aj Univerzita

³ Bližšie pozri ako príklad:

Súdna rada Slovenskej republiky a VIA IURIS: *Správa z prieskumu verejnej mienky o dôvere verejnosti k súdom (september 2016)*. Na základe dát z agentúry TNS spracoval Robert Klobecký (Sociologický ústav SAV). 2016.

⁴ History of The Cambridge Union Society. Dostupné na internete: <<https://cus.org/about/history-union>> [cit. 28.02.2021].

⁵ History of The Harvard College Debating Union. Dostupné na internete: <<https://www.hcdu.org/>> [cit. 28.02.2021].

⁶ History of The Oxford Union. Dostupné na internete: <<https://ecgi.global/content/history-oxford-union>> [cit. 28.02.2021].

⁷ History of The Yale Political Union. Dostupné na internete: <<https://ypu.sites.yale.edu/about-us>> [cit. 28.02.2021].

v Sydney, ktorá zvíťazila v rokoch 2019, 2017 a 2015 alebo Univerzita z Oxfordu, ktorá má na konte minuloročné víťazstvo za rok 2020.⁸

Pre doplnenie všeobecných informácií možno uviesť, že najrozšírenejším debatným formátom je tzv. britský parlamentný štýl (British Parliamentary style "BP"), ktorý sa používa po celom svete naprieč Európou, Áziou, Afrikou, Oceániou a Severnou / Južnou Amerikou. Tento formát pozostáva z tradície britského parlamentarizmu a procesných postupov v rámci fungovania britského parlamentu.

Britský parlamentný štýl (BP) je formátom, ktorý je využívaný aj na každoročnom už spomínanom celosvetovom šampionáte v debatovaní „World University Debate Competition“ (skrátene ako WUDC).

VYUŽÍVANÉ DEBATNÉ FORMÁTY A METODOLÓGIA

Úspešná realizácia predkladaného spôsobu výučby a naplnenie jeho fundamentálnych cieľov predpokladá využitie kombinácie viacerých metód a postupov výučby. Nižšie uvedené spôsoby majú predovšetkým demonštratívny charakter a ich výpočet a prístup k nim sa môže líšiť. Spôsob a forma výučby, ktorá pomáha dotvárať jej obsah, má smerovať k posilňovaniu argumentačných schopností študentov participujúcich na tejto výučbe a výsledkom má byť komplexná výbava skladajúca sa zo schopnosti formulovať všeobecne akceptovateľné a široko uveriteľné argumenty.

Nosná časť výučby tak má byť postavená na rétorickom tréningu prostredníctvom organizovania akademických debát s aktívnou účasťou a zameraním sa (najmä) na študentov právnických fakúlt. Samozrejme, akademická debata nie je obmedzená len pre prostredie právnických fakúlt, resp. študentov práva ale vzhľadom na zameranie tohto príspevku, ktorým je praktická argumentácia na právnických fakultách, tento príspevok sa tak sústreďí najmä na uvedených študentov.

Akademická debata v skratke predstavuje argumentačný „súboj“, kde je položená základná téza odkazujúca na nejaké konkrétne riešenie alebo zaujatie hodnotového stanoviska, a následne sú (najčastejšie) žrebom určené strany, ktoré zaujmajú antagonistické stanoviská k danej téze a tak prostredníctvom metód argumentácie a refutácie sa snažia debatu vyhrať, resp. obhájiť alebo naopak zavrhnúť stanovenú tézu. Tieto debaty majú jasne stanovené pravidlá priebehu na základe viacerých rozšírených debatných formátov.

Využívané debatné formáty:

V zmysle už uvedeného, na svetových univerzitách sa najčastejšie využíva formát „British Parliamentary („BP“) Debate.“ Debaty sa zúčastňujú štyri tímy, dva tímy zastupujú vládu (na podporu tézy) a dva tímy zastupujú opozíciu (debatujú proti vláde, ktorá obhajuje stanovenú tézu).

Ďalej sa približujú názvy tímov a názvy jednotlivých rolí, ktoré v podstate simulujú pozície parlamentných strán:

Prvá vláda: Premiér a podpredseda vlády;

Prvá opozícia: Líder opozície a zástupca lídra opozície;

Druhý vláda: Predseda menšej koalície strany, vládny poslanec

⁸ Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/wiki/World_Universities_Debating_Championship> [cit. 28.02.2021]

Druhá opozícia: Predseda menšej opozičnej strany a opozičný poslanec.

Úlohou jednotlivých tímov je argumentačne poraziť ostatné tímy, pričom dva vládne tímy argumentujú v prospech stanovenej tézy a dva opozičné proti. Stratégu a argumenty si však tímy môžu zvoliť podľa vlastného uváženia, rovnako sa tímy ani nijakým spôsobom nekoordinujú, či už na vládnej alebo opozičnej strane.

Pred začiatkom debaty majú tímy určitú prípravu (väčšinou v rozsahu 15-20 min) na brainstorming, teda prípravu stratégie a argumentov. V rámci debaty má každý rečník 5-7 minút na svoj prejav. Poradie rečníkov je určené striedavo a podľa pozície ich tímu:

1. Prvý vystúpi premiér (prvá vláda) a celú debatu otvorí predstavením ich plánu (spôsobu realizácie určenej tézy) a prezentuje základné argumenty vlády;
2. Po premiérovi nasleduje líder opozície (prvá opozícia) a reaguje na plán prvej vlády, refutuje argumenty prednesené premiérom a prezentuje svoje argumenty proti stanovenej téze;
3. Podpredseda vlády (prvá vláda) prehľbuje argumentáciu premiéra, reaguje na refutáciu lídra opozície a refutuje jeho argumenty;
4. Zástupca lídra opozície (prvá opozícia) reaguje na prejav podpredsedu vlády a rozvíja argumenty vlastnej strany;
5. Predseda menšej koalície strany (druhá vláda) prináša vlastné argumenty za stanovenú tézu;
6. Predseda menšej opozičnej strany (druhá opozícia) refutuje argumenty druhej vlády a približuje argumenty druhej opozície;
7. Vládny poslanec (druhá vláda) reaguje na predsedu menšej opozičnej strany a uzatvára celú debatu zhrnutím (syntézou) argumentov obidvoch vládnych tímov prostredníctvom agitačnej záverečnej reči;
8. Opozičný poslanec (druhá opozícia) reaguje na reč vládneho poslanca a rovnako uzatvára celú debatu z pohľadu opozície.

Počas reči každého z rečníkov môže hociktorý iný rečník z opačnej strany vzniesť faktickú poznámku (vo forme krátkej otázky alebo inej poznámky), na ktorú môže rečník reagovať. Rečník ich však môže kedykoľvek odmietnuť, resp. počas svojej reči by mal aspoň 1-2 faktické poznámky akceptovať.⁹

O víťazovi debaty rozhoduje porota skladajúca sa z rozhodcov, ktorí hodnotia každý tím samostatne podľa viacerých kritérií (Argumentácia, refutácia, stratégia a prejav). Následne porota určí poradie 1. až 4. miesto na základe vyššie uvedených kritérií.

Metódy využívané pri akademickej debate:

Branstorming

Brainstorming predstavuje skupinové generovanie nápadov na riešenie nejakého problému.¹⁰ V prípade akademickej debaty, prostredníctvom brainstormingu sa hľadajú argumenty za stanovenú tézu, rozhoduje sa o správnej argumentačnej stratégii a pripravuje sa na reakcie možných argumentov druhej strany.

⁹ Pozri bližšie: What Is British Parliamentary Style Debate? [online]. Dostupné na internete: <<https://www.oxfordscholastica.com/blog/what-is-british-parliamentary-style-debate/>> [cit. 28.02.2021].

¹⁰ Dostupné na internete: <<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/brainstorming>> [cit. 28.02.2021].

Argumentácia

Argumentácia predstavuje metódu, ktorej produktom je argument. Jedná sa o nájdenie záveru, ktorý by zdôvodňoval pravdivosť určitého tvrdenia¹¹. Pri argumentácii je cieľom nájdenie vhodných premís, ktoré by zdôvodňovali pravdivosť argumentu.¹² Metóda argumentácie sa do veľkej miery prelína aj s metódou analýzy, nakoľko prostredníctvom analýzy vieme stanoviť vyhovujúce premisy a následne na ich základe prísť k konkrétnemu záveru.

Faktická poznámka

Faktická poznámka (Point of Information) je otázka alebo výrok, ktorá sa pokladá počas reči súperiaceho rečníka. Faktická poznámka sa môže využiť kedykoľvek v reči, nie však v chránenom čase.¹³ Faktická poznámka má byť len veľmi stručná a jej cieľom je buď sledovanie niečoho, čo môže byť využité vo vlastnej reči, prípadne „nabúrať“ rečníkovu argumentačnú logiku.

Refutácia

Refutácia predstavuje štruktúrované tvrdenie, že určitý výrok alebo názor je nesprávny alebo nepravdivý.¹⁴ Jedná sa fakticky o protipól argumentácie. Cieľom refutácie je vyvrátenie argumentov druhej strany.

Syntéza

Táto metóda predstavuje spájanie jednotlivých alebo čiastkových záverov do jedného celku.

Syntéza ako logické a myšlienkové spojenie skúmaných skutočností, získaných prostredníctvom analýzy a iných metód. Syntéza je využívaná v rámci záverečných rečí posledných rečníkov z druhej vlády a druhej opozície.

V rámci uvedenej výučby sa tak pozornosť musí sústrediť na jednotlivé debatné metódy ako argumentácia, refutácia, stratégia a pod.. Tieto „schopnosti“ je možné aj prakticky trénovať, a to či už v rámci simulovaných akademických debát alebo iných aktivít akými sú napr. krížový výsluch alebo tzv. „refutačný kruh“.

ZÁVER

Praktická argumentácia ako zručnosť, osobitne keď hovoríme o argumentácií v rámci právnických profesií, je zručnosťou, ktorou musí disponovať každý, kto sa pohybuje v niektorej z predmetných profesií a to či už v niektorých prípadoch v menšej a iných zase vo väčšej miere.

Dôležitosť tejto zručnosti zdôrazňuje aj fakt, že sa v novom fakultnom, reformovanom študijnom programe našej alma mater, objavuje aj povinný predmet s názvom: Argumentácia v práve a interpretácia práva, či taktiež povinný predmet pod názvom: Zručnosti a schopnosti právnického povolania. Do povedomia taktiež

¹¹ BIELIK, Lukáš et al. *Slovník metodologických pojmov*, Univerzita Komenského v Bratislave, 2016, str. 87.

¹² BIELIK, ref. 10, str. 87.

¹³ Dostupné na internete: <<https://www.debate-motions.info/how-to-debate/points-of-information-2/>> [cit. 28.02.2021].

¹⁴ Dostupné na internete: <<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/refutation>> [cit. 28.02.2021].

v posledných rokoch vstúpil aj debatný spolok, ktorého existencia ako aj fungovanie je postavené práve na študentoch našej právnickej fakulty.

Jedným z cieľov uvedených predmetov ako aj spomínaného debatného spolku je práve zlepšovať argumentáciu a praktickým spôsobom tak reagovať na trend, ktorého štart možno datovať spoločne s novým reformovaným študijným programom.

V súčasnosti je tak stále viac vnímaná potreba, praktickým spôsobom realizovať formu výučby na právnických fakultách, ktorých jednotlivé konotácie boli bližšie rozobrané v rámci uvedeného príspevku. Pod praktickou formou výučby možno rozumieť veľké penzum spôsobov výučby, avšak vzhľadom na primárnu tézu tohto príspevku, ktorým je praktická argumentácia na právnických fakultách, ako silný prvok v zabezpečovaní takejto formy výučby, autor vníma predovšetkým organizáciu akademických debatných stretnutí a akademických debatných súťaží, ktorých priebeh a spôsob realizácie je priblížený v rámci tohto príspevku a tieto by sa mali ideálne dotýkať aktuálnych právnych, spoločenských a iných relevantných otázok, ktoré v spoločnosti rezonujú a prostredníctvom ktorých si môžu participujúci študenti právnických fakúlt (samozrejme nie nevyhnutne len študenti právnických fakúlt) trénovať svoje zručnosti v oblasti argumentácie a rétoriky. Praktickým spôsobom výučby pre zvýšenie a zdokonalenie zručností argumentácie sú samozrejme aj iné inovatívne a moderné metódy výučby, akými sú napríklad aj simulované súdne spory, či simulované zasadnutia rôznych vnútroštátnych alebo aj medzinárodných orgánov.

Z metodologického hľadiska tak možno v rámci uvedenej výučby využívať kombináciu viacerých prístupov a realizáciou akademických debát prostredníctvom debatných formátov, ktoré sú využívané aj na popredných univerzitách, predovšetkým v západnej Európe (najmä formát britskej parlamentnej debaty: British Parliamentary Debate "BP") si študenti môžu overeným a profesionálnym postupom cvičiť zručnosti praktickej argumentácie, nakoľko táto v minulosti nebola v našom akademickom prostredí dostatočne braná na zreteľ, čoho dôkazom bolo aj len veľmi nízke množstvo príležitostí, kde by študenti túto zručnosť mohli akýmkoľvek spôsobom precvičovať a cibriť.

Záverom možno doplniť, že tieto inovatívne formy výučby praktickej argumentácie, je potrebné realizovať a zabezpečovať až po preštudovaní dôležitých vedeckých poznatkov zo zahraničnej, ako aj domácej odbornej a vedeckej literatúry, ktorá sa problematike argumentácie v práve venuje, aby tak kvalita spätnej väzby pre študentov bola čo možno najprínosnejšia.

KONTAKTNÉ ÚDAJE:

Mgr. Martin Magdolen
martin.magdolen@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta
Katedra právnych dejín a právnej komparatistiky
Šafárikovo nám. 6
P. O. BOX 313, 810 00 Bratislava
Slovenská republika

Komparácia metód klinického právneho vzdelávania¹

Zuzana Mlkvá Illýová

Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

ABSTRAKT

MLKVÁ ILLÝOVÁ, Zuzana. Komparácia metód klinického právneho vzdelávania. In *Historia et theoria iuris*, 2020, roč. 12, č. 4, s. 26-30.

Príspevok je zameraný na komparáciu metód právnych kliník na právnických fakultách, a to najmä pokiaľ ide o koncept študentskej právnej poradne na Slovensku, v Čechách a v Poľsku. Študentská právna poradňa predstavuje vrchol praktického vzdelávania, pretože umožňuje študentom právnických fakúlt už počas štúdia poskytnúť právnu pomoc konkrétnemu adresátovi. Podstatným je, že študenti vždy pracujú pod dohľadom supervízora, ktorým je pedagóg fakulty alebo advokát z praxe. Príspevok sa venuje aj samotnej podstate klinického právneho vzdelávania, ktorého cieľom je prepojenie teoretickej výučby s právnou praxou a budovaním praktických zručností mladých právnikov.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

komparácia, právne kliniky, študentská právna poradňa, vzdelávanie

ABSTRACT

MLKVÁ ILLÝOVÁ, Zuzana. Comparison of Clinical Legal Teaching Methods. In *Historia et theoria iuris*, 2020, Vol. 12, No. 4, p. 26-30.

The article is focused on comparison of methods used in clinical legal education in law schools with special reference to the concept of students' legal counselling centres in Slovakia, the Czech Republic and Poland. Student legal counselling centre represents the apex of practical education since it enables the students from law schools even during the course of their studies to offer legal advice to specific clients. It is important to note that the students always work under the guidance of a supervisor, who is either a member of the faculty or an advocate from legal practice. The article also considers the very fundamentals of clinical legal education, the goal of which is to interconnect theoretical education with legal practice and to develop practical legal skills in young lawyers.

KEY WORDS

comparison, legal clinics, students legal counselling centre, education

1. ÚVOD

Klinické právne vzdelávanie predstavuje inovatívny prístup k vzdelávaniu právnikov, ktorého primárnym cieľom je prepojenie teoretickej výučby s praxou. Tradičný koncept vzdelávania na právnických fakultách bol budovaný výlučne na báze získavania teoretických vedomostí. Kvalitný teoretický základ a orientácia v právnych prepisoch je samozrejme nevyhnutnou výbavou budúceho právnika. Právne vzdelávanie by však bezpochyby malo ponúkať aj predmety zamerané na budovanie praktických zručností, ktoré sú pre výkon akejkoľvek právnej profesie rovnako dôležité. Práve klinické právne vzdelávanie prinieslo pre študentov nové možnosti obohatiť si tradičné

¹ Tento príspevok je výstupom z vedeckého projektu KEGA s názvom „Zavádzanie porovnávacej právovedy do výučby“, registrovaného pod číslom 066UK-4/2018.

teoretické curriculum aj o predmety orientované na právnu prax a rozvoj konkrétnych zručností. Popri vytvorení klinických predmetov je klinické právne vzdelávanie zamerané aj na zavádzanie inovatívnych metód do výučby tradičných teoretických predmetov.

Právne kliniky (anglicky „*legal clinics*“) majú svoj pôvod v Spojených štátoch amerických, kde na právnických fakultách vznikali už začiatkom 20. storočia. Základnou tézou pri budovaní právnych kliník bolo, že všetky „remeslá“ sa vždy odovzdávali z majstra na učňa praxou a tým, že aj učeň musel mať (pod dozorom majstra) sám možnosť priložiť ruku k dielu, a tak sa postupne stával skúsenejším a samostatejším. Len z rozprávania majstra o tom, ako sa dané remeslo vykonáva by samostatnosť nikdy nadobudnúť nemohol, pretože iba prax vedie k skutočnému porozumeniu. Z tejto myšlienky sa vyvinula potreba praxe aj pre „advokátske remeslo“. Študenti ako „učni“ si pod vedením a dohľadom svojich „majstrov“ v podobe advokátov mohli skúsiť prácu na konkrétnych právnych problémoch a rozvíjali tak svoje praktické zručnosti už počas štúdia v kontrolovanom prostredí.

Myšlienka právnych kliník sa postupne ujala na mnohých zahraničných univerzitách, a preto dnes klinické právne vzdelávanie tvorí imanentnú súčasť právneho vzdelávania. Vyvinuli sa tiež dva základné druhy kliník, ktoré na právnických fakultách fungujú v prevažnej väčšine prípadov popri sebe. Prvé sa označujú ako tzv. živé kliniky a sú klinikami v pravom zmysle slova. Ich podstatou je, že študenti poskytujú počas štúdia v rámci výučby právnu pomoc konkrétnemu právnenému adresátovi. Účelom tohto typu kliniky nie je preto len samotná prax študentov ale pridanou hodnotou je aj pomoc ľuďom (spravidla je pomoc cielene adresovaná sociálne slabším skupinám). Tieto kliniky sa v mnohých prípadoch dokonca špecializujú podľa toho, kto je ich adresátom (napr. utečenecká klinika, klinika na pomoc obetiam domáceho násillia, klinika pre ľudí bez domova). Druhým typom sú tzv. simulované kliniky. Od živých kliník sa odlišujú tým, že študenti neposkytujú právnu radu konkrétnemu adresátovi, ktorý z nej má úžitok ale pracujú na modelových zadaniach. Tieto kliniky sa častokrát zameriavajú na rôzne právne odvetvia (napr. klinika pracovného práva, klinika M&A, klinika práva obchodných spoločností). Je zrejmé, že živé kliniky sú podstatne náročnejšie, pretože miera zodpovednosti za daný výstup je vždy vyššia. Zároveň zatiaľ čo pri simulovaných zadaniach postačuje pripraviť jedno zadanie pre celú seminárnu skupinu, pri živých klinikách je potrebné väčšie množstvo klientov, a tým pádom aj počet „riešení“ sa násobí. Preto je vždy vhodné ak fakulty kliniky kombinujú a študenti si vedia svoje právne zručnosti trénovať najskôr na viacerých simulovaných klinikách a následne majú možnosť absolvovať aj reálnu skúsenosť s klientom.

2. PRÁVNE KLINIKY NA PRÁVNICKEJ FAKULTE UNIVERZITY KOMENSKÉHO V BRATISLAVE

Trend rozvoja právnych kliník neobišiel ani Právnickú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave. Potreba implementácie praktických prvkov do výučby postupne viedla k vytvoreniu viacerých klinických predmetov (právna klinika pre komunitu, právna klinika neziskového sektora, súťaž v simulovaných súdnych sporoch). Skutočné zázemie pre koncepčný rozvoj klinického právneho vzdelávania prinieslo vytvorenie Ústavu klinického právneho vzdelávania v roku 2015. Novovytvorené pracovisko od svojho vzniku zastrešuje takmer všetky klinické predmety fakulty a zároveň zabezpečuje aj ďalší rozvoj koncepcie právnych kliník.

Právne kliniky na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave sa rovnako delia na živé a simulované kliniky. Medzi živé kliniky patria predmety Študentská

právna poradňa a Právna klinika neziskového sektora. Hlavným prínosom **Študentskej právne poradne** je získanie praktických právnych zručností a schopností frekventantov predmetu. Študenti majú príležitosť ešte počas štúdia pracovať pod vedením skúseného advokáta na reálnom právnom probléme, osvojiť si pracovné návyky a zlepšiť komunikačné schopnosti. Nezanedbateľným prínosom je aj pomoc ľuďom, ktorí sa nachádzajú v tzv. šedej zóne, nakoľko nespĺňajú kritéria pre poskytnutie služieb Centrom právnej pomoci ale zároveň im ich finančná situácia reálne neumožňuje dovoliť si služby advokáta. Iniciatívu fakulty vytvoriť Študentskú právnu poradňu ako nástroj praktického vzdelávania budúcich právnikov podporila aj Slovenská advokátska komora. Dnes má už Študentská právna poradňa za sebou viac ako sto vypracovaných právnych analýz, ktoré záujemcom o právnu pomoc poskytla.

Ďalšou živou klinikou je predmet **Právna klinika neziskového sektora**, ktorý je zabezpečovaný v spolupráci s Nadáciou Pontis. V rámci tejto kliniky poskytujú študenti pod vedením advokátov právnu pomoc neziskovým organizáciám. Agenda je zameraná buď na právne aspekty chodu neziskovej organizácie ako takej (vnútorné predpisy, zmluvná agenda, ochrana osobných údajov, daňové povinnosti) alebo sa zadaná týkajú právneho rešeršu v oblasti, na ktorú sa činnosť neziskovej organizácie zameriava.

Osobitný typ právnej kliniky predstavuje predmet **Právna klinika pre komunity**, ktorý je zameraný predovšetkým na rozvoj verbálneho prejavu. Študenti v rámci predmetu realizujú prednáškovú činnosť pre vybrané komunity. Takýmto spôsobom prednášajú témy zamerané na základy práva pre žiakov základných a stredných škôl, deti v detskom domove, väzenkyne v ženskej väznici, mládež v resocializačnom zariadení, pre seniorov v domove dôchodcov a pre ľudí bez domova. Pre študentov je to vhodná forma tréningu ich schopnosti ucelene prezentovať svoje myšlienky, argumentovať, naučiť sa zvládať stres a komunikovať s auditóriom.

Popri uvedených klinikách má Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave rozvinutý aj **stážový program** pre študentov. Prostredníctvom stáže majú študenti možnosť získať prax v rámci rôznych inštitúcií, s ktorými má fakulta nadviazanú spoluprácu. Aktuálne v rámci stážového programu spolupracuje Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave s nasledovnými inštitúciami: Amnesty International Slovensko, Centrum právnej pomoci, Centrum pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže, Generálna prokuratúra SR, Kancelária Národnej rady Slovenskej republiky, Kancelária prezidenta Slovenskej republiky, Kancelária verejného ochrancu práv, Ministerstvo financií Slovenskej republiky, Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky, Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky, Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky, Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky Prezídium Policajného zboru, Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky, Rada pre vysielanie a retransmisiu, Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, Slovenský olympijský a športový výbor, Štátny ústav pre kontrolu liečiv, Úrad pre verejné obstarávanie, Úrad vlády Slovenskej republiky, Nadácia Pontis / program Advokáti pro bono, Národná banka Slovenska, Protimonopolný úrad Slovenskej republiky, Slovenská národná akreditačná služba.

Na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave majú študenti možnosť zvoliť si aj niektorú zo simulovaných právnych kliník. Medzi tieto predmety zaradíme napríklad Právnu kliniku pracovného práva, Právnu kliniku mediácie, Právnu kliniku realitného práva, Právnu kliniku fúzií a akvizícií a podobne. Od roku 2020 zabezpečuje Ústav klinického právneho vzdelávania výučbu nového povinného predmetu s názvom **Zručnosti a schopnosti právnického povolania**. Náplňou predmetu je tréning právneho

písania, zlepšovanie verbálneho prejavu, rozvoj analytického myslenia, príprava jednoduchých právnych podaní a podobne.

Účelom právnych kliník je aj rozvoj interaktívnych metód vo výučbovom procese. Za týmto účelom organizuje Ústav klinického právneho vzdelávania rôzne workshopy zamerané na inovatívne modely vzdelávania, ktoré sú určené primárne pre doktorandov fakulty.

3. KOMPARÁCIA PRÁVNÝCH KLINÍK S ČESKOU A POĽSKOU REPUBLIKOU

Najrozvinutejší program právnych kliník v Českej republike má nepochybne Právnická fakulta Palackého Univerzity v Olomouci. Zakladatelia právnych kliník sa vďaka výskumným pobytom inšpirovali vzorom zo Spojených štátov amerických. Túto medzinárodnú spoluprácu ciel'avedome rozvíjali, a preto aj dnes zástupcovia právnych kliník Palackého Univerzity v Olomouci zastávajú významné miesto aj v rámci medzinárodných organizácii združujúcich predstaviteľov klinického právneho vzdelávania jednak na európskej úrovni (ENCLE), ale aj na celosvetovej úrovni (GAJE).

Od roku 2008 tvorí integrálnu súčasť fakulty Centrum pre klinické právne vzdelávanie, ktoré zabezpečuje metodickú podporu výučby klinickými a inými praktickými metódami, organizuje prax študentov, organizuje ďalšie vzdelávanie vysokoškolských pedagógov v oblasti využitia klinických a iných praktických metód výučby a zabezpečuje výučby stanovených predmetov. Najvýraznejším klinickým predmetom na Právnickej fakulte Palackého v Olomouci je nepochybne študentská právna poradňa. Pre študentov je každoročne zabezpečený viacdňový výjazdový workshop, počas ktorého študenti absolvujú prípravný tréning zameraný na právnické zručnosti. Samotný koncept študentskej právnej poradne je v mnohom podobný konceptu na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, no taktiež existujú aj odlišnosti. Právnická fakulta Palackého Univerzity v Olomouci prijíma do poradne na daný semester väčší počet študentov, ktorí sumárne prevezmú určite viac prípadov ako ich kolegovia v rámci študentskej právnej poradne v Bratislave. Olomoucká študentská poradňa má neustále počas pracovnej doby otvorené brány pre ľudí, ktorí na fakultu prídu za účelom návštevy poradne. Títo môžu prísť kedykoľvek v rámci daných úradných hodín a vždy ich príjmu študenti, ktorí majú práve „službu“ v rámci poradne. Klienti sa môžu vopred objednať. Prípado je následne náhodne pridelení študentskej dvojici, ktorá nemusí byť totožná so študentmi, ktorí prípad prevzali. V prípade nevhodnosti zaradenia daného prípadu do poradne sú študenti povinní klienta odmietnuť. V Bratislave je systém preberania prípadov a pridelenia študentov nastavený trochu inak. Na úvod je potrebné aby sa klient e-mailom ohlásil a popísať svoj právny problém. Po posúdení vhodnosti prípadu je prípad zaradený do poradne a pridelený študentom, ktorý klienta následne kontaktujú. Študenti na prípade pracujú pod dohľadom supervízora, ktorý garantuje odbornú kvalitu výstupu.

Tak ako v Českej republike, aj v Poľsku majú právne kliniky už pomerne dlhú tradíciu, keďže prvá právna kliniky v Poľku vznikla v roku 1997 na Jagelovskej univerzite. Na rozdiel od Českej a Slovenskej republiky má Poľsko všetky právne kliniky na právnických fakultách zastrešené pod jednou národnou organizáciou, ktorá sa nazýva Nadácia univerzitných právnych kliník (Fundacja Uniwersyteckich Poradni Prawnych), ktorá vznikla v roku 2002 a zastrešuje viac ako dvadsaťpäť právnych kliník v rámci Poľska. Predstavitelia poľských právnych kliník sú významnými aktérmi v rámci medzinárodných organizácii zameraných na právne kliniky a pravidelne sa zúčastňujú medzinárodných konferencií v oblasti klinického právneho vzdelávania.

Študentské právne poradne na poľských právnických fakultách fungujú podobným systémom ako sme si uviedli pri poradniach na Slovensku a v Čechách. Klienti na úvod vyplnia formulár v ktorom popíšu svoj právny problém, na základe čoho pracovníčka kliniky prideli prípad konkrétnemu študentovi, resp. pracovnej skupine študentov. Tí si po primárnom posúdení vhodnosti prípadu našťudujú skutkový stav a poklady a následne sa osobne stretnú s klientom aby si ustálili informácie od klienta a jeho očakávania. Následne študenti na prípade pracujú pod dohľadom a na základe usmernení supervízora. Výsledkom je písomná právna analýza, ktorú musí supervízor pred zaslaním klientovi schváliť. Písomnú analýzu študenti klientovi prezentujú na osobnom stretnutí.

Je možné vidieť, že porovnávané koncepty študentských právnych poradní na Slovensku, v Čechách a v Poľsku sú veľmi podobné. Primárnym účelom je vytvoriť pre študentov podmienky pre to, aby mohli ešte počas štúdia pracovať na reálnom zadaní pre konkrétneho adresáta, za ktorého nesú svoj podiel zodpovednosti (samozrejme len v rovine morálnej). Študenti tieto právne rady poskytujú pod prísny dohľadom supervízorov, ktorými sú buď pedagógovia z fakulty alebo advokáti z právnej praxe. Takéto prepojenie umožňuje študentom vyskúšať celý proces poskytnutia právnej rady, a to od prípravy na stretnutie s klientom, následného stretnutia, priebežnej komunikácie s klientom, vyhodnotenia stratégie v danej veci, vypracovania právnej analýzy a tlmočenia výstupu klientovi.

4. ZÁVER

Klinické právne vzdelávanie má svoje nezastupiteľné miesto v rámci vzdelávania budúcich právnikov. Tak ako študenti medicíny musia absolvovať počas štúdia prax, aby získali potrebné skúsenosti najskôr v kontrolovanom prostredí, aj študenti práva by mali mať možnosť získania praktických skúseností ešte pred vstupom do praxe. Právne kliniky sú súčasťou vzdelávania takmer na všetkých právnických fakultách na svete. Skúsenosti si zástupcovia právnych kliník pravidelne vymieňajú na medzinárodných podujatiach, ktorých dlhodobým cieľom je vytvorenie medzinárodných štandardov klinického právneho vzdelávania.

Je preto veľmi dôležité, že od roku 2015 sa systematicky rozvíjajú právne kliniky aj na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, ktorá tak nezaostáva za medzinárodným trendom. Popri právnych klinikách je však neustále dôležité akcentovať aj potrebu kvalitného teoretického vzdelávania, ktoré niekedy ustupuje trendu interaktívneho systému výučby. Bez teoretických základov sú praktické zručnosti samozrejme nevyužiteľné, preto kvalitný vzdelávací systém by mal nepochybne ponúkať vyváženú kombináciu teoretického a praktického vzdelávania.

KONTAKTNÉ ÚDAJE:

doc. JUDr. Zuzana Mlkvá Illýová, PhD.
 zuzana.illyova@flaw.uniba.sk
 Právnická fakulta
 Univerzita Komenského v Bratislave
 Šafárikovo nám. 6
 810 00 Bratislava
 Slovenská republika

K metodologickým výzvam výučby právno-komparatívnych predmetov¹

Matej Mlkvý
Univerzita Komenského, Právnická fakulta.

ABSTRAKT

Mlkvý, Matej. K metodologickým výzvam výučby právno-komparatívnych predmetov. In *Historia et theoria iuris*, 2020, roč. 12, č. 4, s. 31-38.

Príspevok sa zaoberá niektorým metodologickým problémom súvisiacimi s právnou komparatistikou a špecificky s jej výučbou v podmienkach právnických fakúlt. V samostatných kapitolách sa príspevok zaoberá problémom, či je právna komparatistika samostatnou vednou disciplínou, alebo len osobitnou metódou v práve, následne aké sú kritéria porovnania dvoch alebo viacerých právnych systémov a nakoniec výhody a nebezpečenstvá aplikovania pandektného pojmového systému na angloamerické právo pre účely právnej komparatistiky.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

právná komparatistika, metodológia, pandektistika, angloamerické právo

ABSTRACT

MLKVÝ, Matej. Methodological Challenges of Teaching Comparative Law Courses. In *Historia et theoria iuris*, 2020, Vol. 12, No. 4, p. 31-38.

The article focuses on certain methodological problems connected with comparative law and specifically when taught at the law schools. In separate chapters the article analyses the problem, whether comparative law is a separate discipline of legal science or just a separate method in law, what are the criteria of comparing two or more legal systems and finally the virtues and dangers of applying the Pandectist system of legal terms to Anglo-American common law for the purposes of comparative law.

KEY WORDS

comparative law, methodology, Pandectist legal science, common law

ÚVOD

Jedným z cieľov poslednej reformy právnického vzdelávania na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave bolo inter alia aj zavedenie, resp. posilnenie výučby právno-komparatívnych predmetov v rámci reformovaných študijných programov. Na rozdiel od starších študijných programov, v rámci ktorých jediným dlhodobejšie vyučovaným komparatívnym predmetom boli makrokomparatívne „Svetové právne systémy“, reforma vzdelávania zaviedla aj mnohé mikrokomparatívne predmety. V rámci súkromného práva sa vytvorila dvojica predmetov „Dejiny súkromného práva“ a „Súkromnoprávna komparatistika“, ktoré na seba vnútorne obsahovo nadväzujú. Právna komparatistika je pomerne novou oblasťou výskumu v oblasti práva, z čoho pramena mnohé metodologické otázky a výzvy, na ktoré ešte ani v kontexte európskej jurisprudencie neexistujú jednotné odpovede. Niektoré z uvedených otázok a výziev sa

¹ Tento príspevok je výstupom z vedeckého projektu KEGA s názvom „Zavádzanie porovnávacej právovedy do výučby“, registrovaného pod číslom 066UK-4/2018.

pokúsime v stručnosti predstaviť v nasledujúcom texte, keďže majú aj priamy dopad na pedagogický spôsob výučby komparatívnych predmetov.

1. DISCIPLÍNA ČI METÓDA?

V právnej vede neexistuje v prvom rade úplná zhoda na tom, či právna komparatistika predstavuje osobitnú vednú disciplínu, alebo len osobitnú právnu metódu. Jeden zo zakladateľov právnej komparatistiky René David považoval komparatívne právo za komparatívnu metódu aplikovanú v právnych vedách.² Aj keď niektorí autori považujú právnu komparatistiku za samostatnú vednú disciplínu,³ dnes prevládajúcim názorom je, že pojem právna komparatistika (resp. porovnávacia právna veda alebo komparatívne právo) zahŕňa viac ako jednu vednú disciplínu.⁴ E. Lambert rozdeľuje napr. komparatívne právo na (1) opisné komparatívne právo, (2) komparatívnu históriu práva a (3) komparatívne zákonodarstvo.⁵ Predmetom opisného komparatívneho práva je katalogizovanie právnych systémov minulosti a súčasnosti jednak ako celku a jednak ako jednotlivých právnych pravidiel, ktoré tieto systémy vytvorili pre reguláciu viacerých kategórií spoločenských vzťahov.⁶ Predmetom komparatívnej histórie práva je prostredníctvom vymedzenia univerzálnej histórie práva odhaliť rytmy alebo prirodzené zákony následnosti spoločenských fenoménov, ktoré riadia evolúciu právnych inštitútov.⁷ Predmetom komparatívneho zákonodarstva je vymedzenie spoločného právneho základu do ktorého sú vštepené súčasné právne doktríny jednotlivých štátov ako výsledok jednak rozvoja práva ako spoločenskej vedy a jednak vytvorenia tzv. medzinárodného právneho povedomia.⁸ V koncepcii J. Wigmore sa komparatívne právo delí na (1) komparatívnu nomoskopiu, ktorej predmetom je opis systémov práva, (2) komparatívnu nomotetiku, ktorá predstavuje analýzu podstat právnych systémov a (3) komparatívnu nomogenetiku, ktorá sa zaoberá vývojom právnych ideí a systémov vo svetovom meradle.⁹

Na pojmové vymedzenie komparatívneho práva nie je však potrebné zamerať sa len na jeho štruktúru, ale aj na jeho predmet (resp. funkčný obsah). Podľa akademika Viktora Knappa „...predmetom porovnávania je právna norma, resp. určitý súbor právnych noriem či právny poriadok ako taký a zároveň spoločenský základ porovnávaných právnych noriem a ich spoločenské pôsobenie“¹⁰. V inom diele V. Knapp uviedol, že predmetom porovnania je „v nejobecnějšímu výrazu právo“, ktoré zahŕňa právnosociologické kategórie *law in books*, *law in action* ako pramene aplikácie práva,

² DAVID, René. *Traité élémentaire de droit civil comparé: introduction à l'étude des droits étrangers et à la méthode comparative*. Paríž: Pichon et Durand-Auzias, 1950, s. 4.

³ Napr. GUTTERIDGE, Harold. *Comparative law: An Introduction to Comparative Method of Legal Study & Research*. Cambridge: Cambridge University Press, 1949, s. 5.

⁴ WATSON, Alan. *Legal Transplants. An Approach to Comparative Law*. Athens (Georgia): University of Georgia Press, 1993, s. 3.

⁵ LAMBERT, Edouard. *Comparative Law*. In *Encyclopedia of the Social Sciences*, zv. 4. Londýn: Macmillan, 1931, s. 126 a nasl.

⁶ LAMBERT, ref. 5, s. 126 a nasl.

⁷ Komparatívna právna história je úzko prepojená v Lambertovej koncepcii s etnologickou jurisprudenciou, folklórom, právnou sociológiou a právnou filozofiou. LAMBERT, ref. 5, s. 126 a nasl.

⁸ LAMBERT, ref. 5, s. 126 a nasl.

⁹ WIGMORE, John. *A New Way of Teaching Comparative Law*. In *Journal of the Society of Public Teachers of Law (SPTL)*, 1926, roč. 1926, s. 6 a nasl.

¹⁰ KNAPP, Viktor. *Vedecká propedeutika*. Bratislava: VO PraF UK, 1993, s. 92.

neštátne normatívne systémy, interpretácie právnych noriem, právne teórie a dokonca aj právne vedomie.¹¹

2. KRITÉRIUM POROVNÁVANIA

Porovnanie akýchkoľvek dvoch neidentických právnych systémov je z technického hľadiska možné, keďže akékoľvek dve množiny prvkov rozdielneho obsahu alebo rozsahu je možné porovnať, t.j. identifikovať identické a neidentické prvky. V prípade porovnania právnych systémov budú týmito prvkami právne normy ako základné výstavbové jednotky každého právneho systému. Inou otázkou však je, či porovnanie akýchkoľvek právnych systémov, aj keď je technicky možné, je z vedeckého hľadiska zmysluplné, resp. rozumné. V. Knapp ako kritérium rozumnej porovnateľnosti pokladá „*takový vzťah srovnávaných predmetů, který umožňuje srovnávaním dospět k rozumné úrovni abstrakce, t.j. k rozumným obecným pojům*“.¹² Ak teda prostredníctvom abstrakcie vieme dospieť k právnemu pojmu v oboch porovnávaných právnych systémov, je komparácia podľa Knappa možná.

Problém aplikácie Knappovej koncepcie v oblasti súkromného práva je, že dobre funguje len pri systémoch odvodených z rímskeho práva (presnejšie stredovekého a novovekého *ius commune*), lebo ich pojmová štruktúra je výrazne podobná. V rámci komparácie obmedzenej na kontinentálne jurisdikcie môžeme preto veľmi dobre porovnať napr. koncepciu vlastníckeho práva ako teoreticky neobmedzeného právneho panstva nad vecou, formy prevodu vlastníckeho práva, jednotlivé typy zmlúv, devolučné tituly dedenia atď. Väčší problém však nastáva, ak by sme chceli porovnať kontinentálnu a angloamerickú jurisdikciu, nakoľko súkromné právo angloamerickej právnej rodiny nie je poznačené vo väčšine oblastí recepciou rímskeho práva.

Alternatívny prístup k vymedzeniu kritéria porovnávania dvoch jurisdikcií predstavil A. Watson, ktorý bol dlhé roky významnou osobnosťou rímskeho a komparatívneho práva na univerzite v škótskom Edinburghu. Podľa A. Watsona komparatívne právo nepredstavuje prísne vzato skúmanie cudzieho právneho systému s prihliadnutím na vlastný právny systém, zovšeobecňujúci pohľad na svetové právne systémy ani porovnávanie jednotlivých noriem alebo odvetví práva dvoch alebo viacerých systémov.¹³ Komparatívne právo ako samostatná vedná disciplína skúma vzťah vybraného právneho systému a jeho noriem k inému právnemu systému. Povahu takéhoto vzťahu, dôvody podobností a odlišností, je možné odhaliť len pomocou skúmania dejín týchto systémov a ich noriem.¹⁴ Právna komparatistika je preto v prvom rade právna história zaoberajúca sa vzťahom dvoch právnych systémov.

Právna komparatistika nie je však obmedzená len na právnohistorické skúmanie – komparatistika musí skúmať aj faktory ovplyvňujúce rast a zmenu práva. V druhom rade je preto premetom skúmania aj povaha práva a najmä povaha právneho vývoja, čo už patrí do rámca teórie práva. Právna komparatistika predstavuje teda kombináciu právnych dejín a teórie práva aplikovaných na štúdium právnych systémov, medzi ktorými existuje vzťah. Neexistencia vzťahu medzi určitými právnymi systémami vylučuje možnosť aplikácie právnej komparatistiky, lebo akékoľvek podobnosti alebo odlišnosti môžu byť z vedeckého hľadiska čisto náhodné a bez systematickej hodnoty.

¹¹ KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy. Úvod do srovnávací právní vědy*. Praha: C.H. Beck, 1996, s. 13-15.

¹² KNAPP, Velké, ref. 11, s. 5.

¹³ WATSON, ref. 4, s. 6.

¹⁴ WATSON, ref. 4, s. 6.

Dominujúcim vzťahom medzi právnymi systémami je podľa Watsona historický – ide o prípad, keď je jeden právny systém s jeho normami odvodený z iného právneho systému, keď viacero právnych systémov je odvodených od iného právneho systému alebo keď jeden právny systém ovplyvňuje iný právny systém. Watson dodáva, že vymedzenie historického vzťahu medzi systémami je potrebné na začiatku akejkoľvek komparatistickej štúdie, keďže (1) historický vzťah je zrejmejší ako akýkoľvek iný vzťah medzi systémami, (2) stupeň vzájomného preberania právnych noriem a ich následného prispôsobenia sa dá ľahšie zistiť, (3) relevantné prvky vo vývoji právneho systému môžu byť ľahšie izolované a (4) v západnom svete preberanie a adaptácia boli obvyklým smerom právneho vývoja.¹⁵

Druhým typom vzťahu je tzv. vnútorný vzťah.¹⁶ Tento vzťah nie je založený na priamom historickom kontakte porovnávaných systémov (aj keď mohlo dôjsť k ovplyvňovaniu), ale na duchovnej, psychickej alebo inej podobnosti medzi spoločnosťami, ktorých právne systémy sú predmetom porovnávania. Je však potrebné mať na pamäti, že existencia takéhoto vzťahu bude vždy predstavovať z logického hľadiska hypotézu (alebo premisu), keďže takýto vzťah nebude môcť byť ľahko definovaný, jeho povaha nebude vždy zrejmá, nemusí existovať vo všetkých odvetviach právneho systému a fázach právneho vývoja a neexistuje objektívne meradlo na posúdenie relevancie podobností alebo odlišností oboch systémov. Ako prototyp tohto tzv. vnútorného vzťahu je v literatúre uvádzaný príklad vzťahu anglického *common law* a antického rímskeho práva.¹⁷ Napriek určitej miere ovplyvnenia *common law* rímskym právom sú oba systémy štruktúrne aj funkčne oddelené. Tretím typom vzťahu medzi právnymi systémami môže byť vzťah, ktorý nie je založený na historickom ani vnútornom vzťahu, ale je odvodený čisto z porovnateľných materiálnych podmienok života spoločnosti. Existencia takéhoto vzťahu predpokladá konštantné zákony či trendy vývoja spoločnosti, ktoré by boli vlastné všetkým ľudským spoločnostiam, čo je však mimo marxistickej historiografie väčšinou považované za spornú a nepotvrdenú hypotézu.

Na rozdiel od Knappovho kritéria miery rozumnej abstrakcie umožňujúceho porovnávať viacero ľubovoľných právnych systémov bez ohľadu na existenciu vzťahu (napr. časového, geografického, kultúrneho, ekonomického atď.), pre Watsona neexistencia vzťahu medzi určitými právnymi systémami vylučuje možnosť komparácie, lebo akékoľvek podobnosti alebo odlišnosti môžu byť z vedeckého hľadiska čisto náhodné a bez systematickej hodnoty. Vzhľadom na preferenciu historického vzťahu ako kvalitatívne najvyššieho pri výbere porovnávaných jurisdikcií, základom právno-komparatívnej analýzy je právnohistorický výskum zameraný na vzťah porovnávaných právnych systémov so zohľadnením doktrínálnych konštrukcií jednotlivých porovnávaných inštitútov. Súhrnne teda môžeme konštatovať, že právna komparatistika vo Watsonovom chápaní predstavuje kombináciu právnych dejín a teórie práva aplikovaných na štúdium právnych systémov, medzi ktorými existuje vzťah.

3. ELEGANCIA A DIKTÁT SYSTÉMU

Najprepracovanejší systém súkromného práva majú nepochybne z historických dôvodov kontinentálne jurisdikcie. Rozsiahlosť Justiniánskej kodifikácie podnietila už

¹⁵ WATSON, ref. 4, s. 7.

¹⁶ Pozri napr. PRINGSHEIM, Fritz. *The Inner Relationship Between English and Roman Law*. In *Cambridge Law Journal*, 1935, č. 5, s. 347 a nasl.

¹⁷ Napr. BUCKLAND, William–McNAIR, Arnold. *Roman Law and Common Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.

prvú recepčnú školu glosátorov, aby na základe aplikácie dištinkcií a subdištinkcií a neskôr aj analógie začala vytvárať malé, ešte navzájom neprepojené systémy právnych pojmov. Neskôršie recepčné školy tieto systémy modifikovali a ďalej rozširovali, čo už počas pôsobenia prirodzenoprávnych škôl rímskeho práva viedlo k vytvoreniu pojmov ako subjektívne právo (konceptne odlišné od jednoduchého pojmu právo) alebo zmluva (konceptne odlišné od jednotlivých typov zmlúv). Svoj vrchol dosiahla systematizácia v nemeckej historickoprávnej škole 19. storočia, ktorá z tzv. druhových pojmov (*Gattungsbegriffe*) pozostávajúcich zo znakov (resp. prvkov), ktoré boli (na základe právnej analýzy) identifikované ako pojmovo nutné, následným vynechávaním jednotlivých znakov formulovala pojmy vyššej abstraktnej úrovne, pod ktoré sa síce dá subsumovať čoraz väčší počet faktických skutkových podstát, ale ktoré zároveň majú čoraz menší obsah, teda menší počet znakov tvoriacich pojem (tzv. *Sinnentleerung*).¹⁸ Konečným ideálom takto pojmovo vybudovaného právneho systému je subsumovateľnosť akéhokolvek právneho vzťahu pod pojem.

Prednosti usporiadania súkromného práva do pojmového systému jasne pomenoval vo svojom pojednaní o teórii právnej techniky (*Theorie der juristischen Technik*) raný J. von Jhering. Podľa Jheringa vytvorením pojmového systému súkromné právo získava vonkajšiu praktickú podobu bez toho, aby prišlo o svoju vnútornú silu, nakoľko všetky pojmy sú spätne odvoditeľné naspäť ku konkrétnym právnym normám. Výhody systému sú, že predstavuje (1) najnázornejšiu a najpraktickejšiu, (2) najpohodlnejšiu, najkratšiu a najkoncentrovanejšiu a (3) najplodnejšiu a najprehľadnejšiu formu usporiadania normatívneho materiálu. Systém však podľa raného von Jheringa prekračuje medze samotného normatívneho materiálu - cez tvorbu pojmov možno dospieť k vytvoreniu nového právneho pravidla. Ako príklad z rímskeho práva uvádza von Jhering vznik náuky o deliteľnosti alebo nedeliteľnosti služobností alebo záložného práva a vznik právnych pravidiel o nadobudnutí vlastníckeho práva prostredníctvom prírastku alebo špecifikácie, ktoré sa neopierali o žiaden normatívny základ, len o jurisprudenciu.¹⁹

Pandektný systém pojmov sa následne stal východiskovým pre druhogeneračné civilné kódexy v kontinentálnych jurisdikciách, čo má zásadný vplyv aj na teóriu civilného práva v týchto jurisdikciách. Pandektný systém dokonca ovládol aj modernú výučbu klasického rímskeho práva, lebo umožňuje práve už spomínanú koncentráciu normatívneho materiálu do pedagogicky zvládnuteľnej podoby v rámci moderného právnického štúdia a to aj za cenu, že z metodologického hľadiska ide vzhľadom na predmet skúmania o anachronický prístup.²⁰ Pandektný systém bol podrobený kritike z mnohých hľadísk - od fixácie na rímske právo ako na právny poriadok zaniknutej spoločnosti (*Mumiencultus*), cez fixáciu na logickosť systému na úkor praktických životných potrieb (*Cultus des Logischen*), pojmovú špekuláciu majúcu len voľný referenčný vzťah k normám obsiahnutým v prameňoch až po nerealistickosť snahy budovať celý pojmový systém na tzv. klasifikačných pojmoch (*abstrakt-allgemeiner*

¹⁸ LARENZ, Karl. *Methodenlehre der Rechtswissenschaft*. 6. prepracované vydanie. Berlín: Springer-Verlag, 1991, s. 439-441.

¹⁹ JHERING, Rudolf. *Theorie der juristischen Technik*. KRAWIETZ, Werner. In *Theorie und Technik der Begriffsjurisprudenz*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1976, s. 78-82.

²⁰ Rímske právo je na väčšine slovenských právnických fakúlt koncipované ako dvojsemestrálny predmet vyučovaný v priebehu jedného (väčšinou prvého) ročníka štúdia. Na stredovekých a novovekých univerzitách, kde sa predčítavali, porovnávali a kriticky analyzovali všetky ustanovenia jednotlivých častí Justiniánskej kodifikácie (snáď s výnimkou niektorých Justiniánskych noviel), trvalo štúdium výlučne rímskeho práva spravidla najmenej šesť rokov.

Begriff) bez zahrnutia tzv. právnych typov (*Rechtstypus*) alebo právnych princípov.²¹ Napriek tomu pandektný systém pre svoje vyššie spomenuté výhody je naďalej základom pre usporiadanie normatívneho materiálu nielen rímskeho práva, ale aj civilného práva vo väčšine kontinentálnych jurisdikcií.

V tejto súvislosti umožňuje pandektný systém vybudovaný z normatívneho materiálu rímskeho práva pomerne efektívne a prehľadné porovnanie inštitútov či odvetví súkromného práva dvoch alebo viacerých kontinentálnych jurisdikcií, lebo umožňuje v zmysle Knappovho kritéria dospieť k rozumnej úrovni abstrakcie. Problém však nastáva, ak by sme chceli tento systém aplikovať na porovnanie kontinentálnej a angloamerickej jurisdikcie. Angloamerické právo nevyvinulo žiaden systém porovnateľný s pandektistikou a v dôsledku absencie kodifikácií súkromného práva vo väčšine angloamerických jurisdikcií to ani nebola praktická nutnosť. Tradičné *common law* ostáva usporiadané v tzv. malých systémoch (v kontinentálnych jurisdikciách už vývojom prekonaných), ktoré pokrývajú určité odvetvie či pododvetvie súkromného práva, no komplexný zastrešujúci systém chýba. Tak napríklad existuje samostatný systém zmluvného práva (*law of contracts*) ako aj civilného deliktuálneho práva (*law of torts*), ktoré ale nie sú zaradené do vyššieho systému záväzkov (*obligations*). Medzi zmluvnými a deliktuálnymi záväzkami tak v *common law* na rozdiel od pandektistiky neexistujú žiadne systémové väzby. Všeobecné pojmy pandektného systému ako subjektívne právo či právny úkon taktiež nie sú známe v *common law*.

Pri absencii vlastného komplexného pojmového systému v *common law* je prirodzeným pokúšením pri komparácii aplikovať aj naň pandektný systém pojmov. Takáto mechanická aplikácia na angloamerické právo však aj pri absencii vlastného systému v *common law* nie je vhodná, keďže vzájomné funkčné väzby jednotlivých pojmov pandektného systému nemusia byť v angloamerickom práve prítomné. Ak aj terminologicky totožné právne pojmy nie je možné vysvetliť odkazom na spoločne zdieľané kritériá v porovnávaných jurisdikciách, ide v Dworkinovej koncepcii o sémantický osten (*semantic sting*), pri ktorom každý z právnych systémov používa naoko zhodné termíny ako vlastníctvo, držbu a služobnosť, ktoré ale v skutočnosti referujú k iným pojmom.²² Inými slovami napr. pojem vlastníctvo v kontinentálnych systémoch nezodpovedá pojmu vlastníctvo v angloamerických jurisdikciách, nakoľko pojem má iný designát a denotát.

V. Knapp vo svojom základnom právno-komparatívnom diele „*Velké právní systémy*“ sa týmto metodologickým nástrahám snažil vyhnúť tak, že pojmy anglického práva sa vôbec nesnažil preložiť, čím sa minimalizovala možnosť pojmovej zámény.

²¹ Systém vybudovaný výlučne na klasifikačných pojmoch je ťažko realizovateľný. Je pomerne ľahko aplikovateľný pri absolútnych právach, ktorých výpočet je uzavretý (*numerus clausus*), ale už ťažšie pri inštitútoch obligačného práva. Tieto nie sú vybudované výlučne klasifikačnými pojmi, ale v terminológii K. Larenza aj právnymi typmi (*Rechtstypus*). Typy vznikajú rovnako ako klasifikačné pojmy v procese abstrakcie, no na rozdiel od klasifikačných pojmov nie je medzi abstraktnými znakmi potlačené funkčná významová väzba. To umožňuje na rozdiel od klasifikačných pojmov pod právny typ subsumovať faktickú skutkovú podstatu aj v prípadoch, ak nie sú všetky abstraktné znaky vytvárajúce právny typ v subsumovanom objekte súčasne prítomné. V tejto súvislosti sa niekedy hovorí o typovom právnom systéme ako o pohyblivom systéme (*bewegliches System*), keďže v konkrétnom prípade môže jeden prvok právneho typu vystúpiť do popredia a druhý byť zatlačený do úzadia, pričom hranica medzi typmi je pohyblivá, t.j. typy môžu na rozdiel od abstraktných pojmov prechádzať z jedného do druhého. Nie je preto vylúčené ani vytváranie prechodných a zmiešaných typov tak významných v záväzkovom práve. Pre typy je teda charakteristické zmýšľanie vyjadrené zvratom „viac-menej“ (*mehr oder weniger*) na rozdiel od klasifikačných pojmov, pre ktoré je charakteristické „buď-alebo“ (*entweder-oder*). K tomu pozri LARENZ, ref. 18, s. 463 a nasl.

²² K tomu pozri DWORKIN, Ronald. *Law's Empire*. Cambridge: Belknap Press, 1986, s. 4-5.

Knapp prebral systematiku členenia anglického práva, pričom dôraz kladie na sémantickú analýzu termínov, no jeho výklad má podľa nášho názoru len obmedzenú informačnú hodnotu pre čitateľa z kontinentálnej jurisdikcie. Veľmi často totiž autor dospel ku konštatovaniu o „*neostrém výrazu*“ a niekedy dokonca až k materiálne nesprávnemu tvrdeniu, ak napr. „*leasehold*“ (nájom nehnuteľnosti), ktorý je na rozdiel od pandektného systému považovaný v angloamerickom práve za vecnoprávny inštitút, považuje za obligačný titul k pôde.²³ Toto tvrdenie je samozrejme správne z pandektného pohľadu, no prijať na jednej strane systematiku členenia anglického práva a zároveň používať termíny „vecný“ a „obligačný“ v kontinentálnom význame slova je podľa nás zmatečný doktrinálny synkretizmus.

Pandektný systém, ktorý má veľké praktické výhody v kontinentálnych jurisdikciách a ktorého elegantná logicky vybudovaná hierarchická štruktúra pojmov sa často stretáva len s obdivom a uznaním znalých osôb, je zároveň aj limitom komparácie mimo kontinentálnej právnej rodiny. To čo von Jhering identifikoval ako jednu z veľkých predností systému – možnosť vytvárania nových pravidiel logicky vyplývajúcich zo systému, ale absentujúcich v samotných normatívnych zdrojoch, je práve to nebezpečenstvo, ktoré ohrozuje hodnotu komparatívnej štúdie, ak by sme angloamerické právo nekriticky hodnotili cez prizmu pandektného systému. Moderné komparatívne projekty (ako napr. *Common Core of European Private Law*) sa tieto doktrinálne polemiky snažia obísť cez funkčnú komparatistiku, kde na základe formulácie fiktívneho právneho prípadu sa skúmajú výsledky aplikácie právnych noriem viac ako ich usporiadanie do systému. Aj na prvý pohľad dva úplne odlišné právne inštitúty ako napr. *ususfructus* v rímskom práve (osobná služobnosť a teda vecné právo k cudzej veci) a *life estate* v angloamerickom práve (právo držby po dobu života osoby, t.j. forma časovo obmedzeného vlastníctva k nehnuteľnosti) vedú k rovnakému výsledku – oprávnená osoba má počas svojho života užívacie a požívacie právo k nehnuteľnosti. Funkčný ekvivalent tak môže byť celkom ľahko prehliadnutý, ak by sme sa zaoberali len doktrinálnou konštrukciou daného právneho inštitútu.

ZÁVER

Na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave sme sa snažili pri vytváraní komparatívnych predmetov v oblasti súkromného práva zohľadniť metodologické východiská ako A. Watsona, tak aj V. Knappa. Samotný predmet „Súkromnoprávna komparatistika“ má z dôvodu kľúčového postavenia právnych dejín a právnej teórie v procese komparácie dvoch a viacerých právnych systémov ako prerekvizitný predmet „Dejiny súkromného práva“. Obidva predmety sú vnútorne rozdelené na časť analyzujúcu právne systémy (v historickom predmete napr. recipované rímske právo, kánonické právo, historické *common law*; v komparatívnom predmete hlavné európske jurisdikcie a moderné *common law*) a časť analyzujúcu právne inštitúty. Zoradenie právnych inštitútov do jednotlivých prednášok a seminárov reflektuje pandektný model (rodinné právo, vecné právo, dedičské právo, zmluvné záväzkové právo, deliktuálne záväzkové právo), pričom ale osobitná pozornosť je venovaná práve inštitútom *common law*, keďže študenti by na základe mechanickej aplikácie tohto modelu na *common law* mohli nadobudnúť mylné presvedčenie, že určitá funkčná väzba medzi inštitútmi existuje, aj keď tomu tak v skutočnosti nie je. V rámci novovytvoreného

²³ Samotná charakteristika termínu „*leasehold*“ ako „*něco jako nájom půdy*“ nastoľuje otázku o informačnej hodnote takéto tvrdenia. KNAPP, Velké, ref. 11, s. 179-180.

bakalárskeho programu v anglickom jazyku sa počíta s ďalším rozvojom mikrokomparatívnych predmetov, ktoré nielenže umožnia študentom spoznať cudzie právne systémy, ale zároveň im umožnia zasadiť aj vlastné domáce právo do časového aj geografického kontextu.

KONTAKTNÉ ÚDAJE:

doc. Mgr. Matej Mlkvý, PhD., LL.M.

matej.mlkvy@flaw.uniba.sk

Univerzita Komenského v Bratislave

Právnická fakulta

Katedra právnych dejín a právnej komparatistiky

Šafárikovo námestie 6, P.O.BOX 313, 810 00 Bratislava 1.

Slovenská republika

Využívanie metódy komparácie pri výučbe¹

Terézia Švedová

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

ABSTRAKT

ŠVEDOVÁ, Terézia. Využívanie metódy komparácie pri výučbe. In *Historia et theoria iuris*, 2020, roč. 12, č. 4, s. 39-48.

Predkladaný príspevok sa venuje problematike komparácie vo všeobecnosti a komparácie ako metódy právnej komparatistiky, resp. porovnávacej právnej vedy špecificky vo výučbe na vysokej škole právnického zamerania. Akým spôsobom je možné využiť komparáciu pri výučbe? Je to efektívne? Práve na uvedené otázky sa zameriame v rámci tohto príspevku. Cieľom je jednak identifikovať pojem komparácia a jednak popísať možnosti využitia komparácie pri výučbe s akcentom na prínos takéhoto prístupu s ohľadom na vybrané inovatívne pedagogické koncepty zamerané na zlepšenie procesu učenia sa, dosahovania vzdelávacích cieľov, a teda aj celkové zefektívnenie procesu výučby a vzdelávania ako takého, reflektujúc pritom skúsenosti s výučbou právo-historických a komparatívnych predmetov domácich aj zahraničných študentov na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

právna komparatistika, komparatívna metóda, výučba, učenie orientované na študenta, konštruktívne zosúladenie, formatívne hodnotenie.

ABSTRACT

ŠVEDOVÁ, Terézia. In *Historia et theoria iuris*, 2020, Vol. 12, No. 4, p. 39-48.

The article is dedicated to the issue of comparison in general and comparison as a method used in comparative law specifically in teaching at collegial level focusing on legal education. How can the comparative method be used in teaching? Is it effective? Aforementioned questions are about to be addressed in this article. The aim is to identify the term comparison as well as to describe the feasibility of utilization of comparative method in teaching with regards to selected innovative pedagogical concepts focused on improvement of the learning process, achievement of learning goals and therefore at overall effectiveness of the teaching process and education as such while reflecting the experience of teaching courses dealing with legal history and comparative courses to home and foreign students at Comenius University in Bratislava, Faculty of Law.

KEY WORDS

comparative law, comparative method, teaching, student-centred learning, constructive alignment, formative assessment.

1. ÚVOD

V právnickom vzdelávaní sa môžeme stretnúť s pojmom komparácia v dvoch významoch: vo všeobecnej rovine ako porovnávanie dvoch objektov alebo špecificky v súvislosti s pojmom právna komparatistika, resp. porovnávacia právna veda.

¹ Tento príspevok je výstupom z vedeckého projektu KEGA s názvom „Zavádzanie porovnávacej právovedy do výučby“, registrovaného pod číslom 066UK-4/2018.

Z praktického hľadiska vyvstáva otázka aplikácie týchto dvoch prístupov vo vzdelávacom procese uskutočňovanom na právnických fakultách slovenských vysokých škôl a ich prípadného prínosu ako pre študentov, tak aj pre pedagógov, ktorí vedú výučbu. Existuje mnoho diel, či už zahraničných alebo (česko)slovenských, ktoré sa venujú špecificky výučbe právnej komparatistiky, absentuje však reflexia využitia komparácie vo vzťahu k niektorým inovatívnym pedagogickým konceptom, ktorých cieľom je zlepšiť vzdelávací proces pre študentov a pedagógov.

2. KOMPARÁCIA A KOMPARATÍVNE PRÁVO

V roku 1956 publikoval B. Bloom v spolupráci s M. Englehartom, E. Furstom, W. Hillom a D. Krathwohlom dielo *Taxonómia vzdelávacích cieľov*,² v ktorom popísal šesť hlavných kategórií cieľov vzdelávania, a to poznanie, pochopenie, aplikácia, analýza, syntéza a hodnotenie, pričom, podľa Blooma, poznanie je potrebné chápať ako predpoklad dosahovania zvyšných piatich kategórií, ktoré možno súhrnne označiť za zručnosti a schopnosti. Inými slovami, aby bolo možné vyžadovať od študentov aplikáciu zručností a schopností, je nevyhnutné, aby mali určitú vedomostnú, resp. informačnú základňu. Bloomova práca bola v roku 2001 revidovaná skupinou kognitívnych psychológov, teoretikov venujúcich sa učebným osnovám, výskumníkov v oblasti učenia a odborníkov na testovanie a hodnotenie a bola publikovaná pod názvom *Taxonómia výučby, učenia a hodnotenia*.³ Autori revízie sa snažili uplatniť dynamickejší prístup ku klasifikácii vzdelávacích cieľov a použijúc slovesá (naznačujúce dynamickosť a proaktívny prístup) opisujúce kognitívne procesy, ktorými študenti pristupujú a pracujú s vedomosťami, resp. poznaním, modifikovali Bloomove kategórie. Za základný cieľ stanovili sloveso „pamätať si,“ naň sa viaže cieľ „pochopiť,“ následne „aplikovať,“ „analyzovať,“ „(o)hodnotiť“ a napokon „vytvoriť.“ V rámci štvrtej kategórie, resp. úrovne – analyzovať, t. j. nachádzať spojenia medzi určitými myšlienkami, sa ako subkategória nachádza aj schopnosť porovnávať.⁴

Z uvedeného vyplýva, že využívanie metódy komparácie v rámci výučby predpokladá u študentov určitý level vedomostí; študenti musia danú materiu pochopiť a taktiež by už mali byť schopní aplikovať predmetné vedomosti v praxi, napríklad formou riešenia prípadu či formou interpretácie predpisu a pod. Komparácia ako kognitívny proces je teda pomerne náročná a nie je možné ju využiť v akomkoľvek kontexte; na druhej strane je však pre proces učenia sa veľmi prínosná, keďže aktívnym spôsobom nabáda študentov zužitkovať a prehliť dosiahnutý level poznania a navyše umožňuje prekročiť tieň štandardných vzdelávacích cieľov a výučbových procesov v reáliách slovenského vysokého školstva.

Popri pojme komparácia ako takom stojí pojem právna komparatistika, v niektorých textoch označovaná aj ako porovnávacie právo,⁵ ktorá je kategóriou *sui generis*. I keď sa komparácia ako metóda vyskytovala v prácach vedcov a výskumníkov z oblasti práva už v antike a bola využívaná napríklad aj v rímskom práve, právna komparatistika ako pojem

² Z anglického originálu: *Taxonomy of Educational Objectives*.

³ Z anglického originálu: *A Taxonomy for Teaching, Learning and Assessment*.

⁴ ARMSTRONG, Patricia: Bloom's Taxonomy [online]. In Vanderbilt University Center for Teaching. Dostupné dňa: [26.2.2021]. Dostupné na: <<https://cft.vanderbilt.edu/guides-sub-pages/blooms-taxonomy/>>.

⁵ V tomto texte budeme ďalej operovať s pojmom právna komparatistika, ktorý je technicky vhodnejším pojmom. Pojem „komparatívne/porovnávacie právo“ totiž naznačuje, že by malo ísť o odvetie práva, podobne ako obchodné, trestné či občianske právo. Právna komparatistika či porovnávacie právna veda však prechádza naprieč všetkými právnymi odvetviami a pracuje s nimi využitím svojich metód.

sa začala objavovať až v devätnástom storočí, kedy vznikla potreba systematizácie porovnávania právnych inštitútov za účelom prehĺbenia porozumenia cudzích kultúr a podporenia právneho pokroku. Tak sa postupne vykryštalizovala právna komparatistika ako vedecká disciplína. V prostredí (česko)slovenskej právnej vedy medzi významných predstaviteľov právnej komparatistiky možno zaradiť Š. Lubyho, priekopníka tejto vednej disciplíny na Slovensku, ďalej G. Jellineka, ktorý svojim dielom *Všeobecná štátoveda* položil základy ústavnoprávnej komparatistiky, a nemožno opomenúť ani V. Knappa, ktorý sa právnej komparatistike venuje vo svojom diele *Velké právní systémy*.

V prácach jednotlivých autorov možno nájsť rozličné prístupy k definícii pojmu právna komparatistika; napríklad R. David definuje právnu komparatistiku ako „skúmanie porovnávacích právnych systémov a vzťahov práva k humanitným vedám.“⁶ V. Knapp definuje právnu komparatistiku ako vednú disciplínu, ktorá na vyvodenie záverov o určitom predmete skúmania používa jeho porovnanie.⁷ Knapp teda identifikuje porovnanie, resp. komparáciu ako základnú metódu právnej komparatistiky. Túto metódu bližšie špecifikuje P. Hungr, podľa ktorého možno právnu komparatistiku charakterizovať ako vedu zaoberajúcu sa poznávaním a rozlišovaním rovnakých, podobných alebo odlišných prvkov právnych systémov.⁸ M. Tóthová chápe porovnávaciu právnu vedu ako vedeckú disciplínu, „(...) podstatou ktorej je skúmanie práva za účelom získavania nových poznatkov porovnávaním. Výsledkom tohto procesu pritom nie je jednoduché konštatovanie zhody a rozdielu medzi porovnávanými objektmi, ale ich vysvetlenie a zhodnotenie.“⁹ Tóthová teda na rozdiel od ostatných menovaných autorov pristupuje k definícii predmetného pojmu cez ciele, ktoré právna komparatistika sleduje. Možno konštatovať, že kým David chápe právnu komparatistiku širšie, nie len ako vnútorné porovnanie právnych systémov, resp. jednotlivých právnych inštitútov či prvkov, Knapp a Hungr k jej definícii pristupujú konzervatívnejšie, k čomu sa prikláňam aj ja, keďže tak široké poňatie komparatistiky ako vednej disciplíny by z nej robilo skôr filozofický než právny odbor. Syntéza týchto definícii by mohla znieť: právna komparatistika je vedná disciplína, ktorá za pomoci metódy komparácie, t. j. poznávania a rozlišovania rovnakých, podobných alebo odlišných prvkov právnych systémov vyvodzuje závery o danom predmete skúmania, ktorým môžu byť právne systémy ako také alebo jednotlivé právne inštitúty s cieľom získavania nových poznatkov.

Aj v prípade právnej komparatistiky je nevyhnutné mať určitú vedomostnú základňu, na ktorej možno využitím metódy komparácie získavať nové vedomosti, resp. prehĺbovať už existujúce vedomosti.¹⁰

Vzťah medzi komparáciou ako kognitívnym procesom a právnou komparatistikou je teda pomerne zrejмый. Právna komparatistika vychádza z komparácie ako kognitívneho procesu, využíva ju ako svoju esenciálnu metódu, nie však ako jedinú. K pomocným komparatistickým metódam patria metódy logické (analýza, syntéza, indukcia, dedukcia,

⁶ Preložené z anglického originálu: DAVID, René: Comparative Law [online]. In *Encyclopedia Britannica*. Dostupné dňa: [26.2.2021]. Dostupné na: <<https://www.britannica.com/science/comparative-law>>.

⁷ KNAPP, Viktor: Velké právní systémy (Úvod do srovnávací právní vědy). Praha: C. H. Beck, 1996. 248 s. ISBN 80-7179-089-3. S. 2

⁸ HUNGR, Pavel: Srovnávací právo - právní kultury. Ostrava: KEY Publishing s.r.o, 2008. 134 s. ISBN 978-80-8707-157-1. S. 7.

⁹ TÓTHOVÁ, M.: Právna komparatistika. Velké právní systémy [online]. In *Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach*. Dostupné dňa: [27.2.2021]. Dostupné na: <<https://www.upjs.sk/public/media/2715/SKR.pdf>>. S. 6.

¹⁰ RHEINSTEIN, Max: Teaching Tools in Comparative Law: A Book Survey. In *The American Journal of Comparative Law*, roč. 1, č. 1/2, 1952, s. 95-114. S. 103.

abstrakcia), systémové a logické.¹¹ V nasledujúcom texte sa venujeme práve využitiu komparácie ako základnej metódy právnej komparatistiky a jej využiteľnosti pri výučbe právnych dejín a právnej komparatistiky reflektujúcej skúsenosti s výučbou domácich aj zahraničných študentov v rámci reformovaného magisterského študijného programu a novovzniknutého anglického magisterského programu na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave.

2. 1. VYUŽITIE KOMPARÁCIE PRI VÝUČBE

Podstatou metódy komparácie je kognitívny proces zameraný na hľadanie podobných, resp. rozdielných znakov predmetov skúmania (prvkov komparácie), ktoré označujeme ako *comparatum* (to, čo sa porovnáva), *comparandum* (to, čo má byť s prvým prvkom porovnávané) a tretím prvkom komparácie je tzv. *tertium comparationis* alebo zjednocujúci prvok porovnávaní. Jedná sa o pojem, ktorý je pre oba prvky spoločný a nadradený a ktorý determinuje úspešnosť porovnávaní; je preto dôležité uskutočniť selekciu zjednocujúceho prvku až po tom, čo došlo k čo najpresnejšiemu objasneniu, resp. identifikácii predmetov skúmania. V tomto prípade platí priama úmera: čím všeobecnejší je *tertium comparationis*, tým všeobecnejšie sú výsledky aplikácie metódy komparácie.¹²

Možnosť použiť metódu komparácie je naviazaná na splnenie niekoľkých predpokladov, ktoré identifikuje a opisuje napríklad aj Knapp vo svojom diele *Velké právní systémy*. Zo samotnej podstaty porovnávaní vyplýva potreba mnohosti predmetov skúmania, t. j. objektom komparácie musia byť najmenej dva predmety skúmania a súčasne ich rôznosť. Notoricky známym príkladom v oblasti právnej komparatistiky môže byť kontinentálny verzus angloamerický právny systém, môže však ísť aj o konkrétny právny inštitút, napríklad testamentárne dedenie podľa slovenského práva verzus podľa českého práva. Tretím, nemenej významným predpokladom je možnosť (čo najpresnejšej) identifikácie vybraných predmetov skúmania a prípadne stanovenie porovnávacích kritérií, resp. znakov.¹³ Pri výbere objektu právnej komparatistiky je nevyhnutné mať na zreteli uvedené predpoklady, aby boli výsledky výskumu relevantné, prínosné a špecificky pre vyučovací proces, aby napomáhali procesu učenia sa a spĺňali tak stanovený vzdelávací cieľ.

Po výbere objektu, t. j. predmetov skúmania možno pristúpiť k zvoleniu vhodného typu, resp. druhu komparácie, pričom je vhodné mať na zreteli jednak zvolený objekt, ako aj cieľ, ktorý porovnávaním sledujeme. David rozlišuje dva druhy komparácie, a to mikrokomparáciu a makrokomparáciu; svoju diferenciáciu zakladá na existencií veľkého množstva národných právnych poriadkov, ktoré však, vďaka určitým spoločným znakom, možno spájať do väčších celkov, resp. systémov.¹⁴ Pokiaľ predmety nášho porovnávaní patria do rovnakého systému, hovoríme o mikrokomparácii; v tomto prípade môže ísť napríklad o porovnávanie právnej úpravy určitého inštitútu v rámci jedného právneho systému. Oproti tomu makrokomparácia si za premety skúmania berie odlišné systémy.¹⁵ Obdobne k typom komparácie pristupuje aj Knapp,¹⁶ ktorý však uvádza aj iné druhy

¹¹ K tomu pozri bližšie: *ibid*, s. 19-20.

¹² *Ibid*, s. 17-18.

¹³ KNAPP, ref. 7, s. 3.

¹⁴ David vo svojej analýze využíva anglický pojem „family“ (v preklade rodina). Ako príklad uvádza systém common law, rímske právo a socialistické právo.

¹⁵ DAVID, ref. 6.

¹⁶ Rozdiel medzi mikro a makrokomparáciou vníma ako odlišovanie porovnávaní menších celkov (právnych inštitútov, predpisov a noriem) a porovnávaní väčších celkov (právnych odvetví, poriadkov, systémov).

komparácie.¹⁷ Medzi nimi možno spomenúť napríklad porovnávanie právnych poriadkov vyznačujúcich sa podstatnými spoločnými znakmi v rámci určitej geografickej oblasti,¹⁸ ale aj historickú komparáciu, ktorá môže byť založená na porovnávaní súčasnej podoby predmetu skúmania s jeho historickou podobou (vertikálna komparácia) alebo na porovnávaní súčasnej interpretácie predmetu skúmania s historickou interpretáciou.¹⁹ K ďalším druhom komparácie zaradíme napríklad vonkajšiu a vnútornú komparáciu, komparáciu logickú, etnografickú, bilaterálnu a multilaterálnu, komparáciu podľa systematiky právneho poriadku, atď.²⁰

V súvislosti s využitím komparácie v pedagogickom procese možno hovoriť o dvoch spôsoboch jej aplikácie, a to ako študijný predmet; v tomto prípade máme na mysli využitie komparácie ako metódy právnej komparatistiky, alebo ako vzdelávací cieľ v zmysle Bloomovej taxonómie popísané v úvode tejto kapitoly.

Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave pristúpila k zavádzaniu samostatných študijných predmetov zameraných na právnu komparatistiku v rámci reformovaného magisterského študijného programu v odbore právo (mPRV17),²¹ ako aj v rámci anglického magisterského študijného programu zameraného na právo EÚ a medzinárodné právo.²² V rámci prvého menovaného študijného programu majú študenti povinnosť vybrať si aspoň jeden z troch povinne voliteľných predmetov zameraných na právnu komparatistiku (Verejnoprávna komparatistika, Súkromnoprávna komparatistika a Svetové právne systémy). V rámci anglického magisterského programu si môžu spomedzi ponuky povinne voliteľných predmetov vybrať predmet zameraný na komparatistiku v rámci verejného práva alebo v rámci súkromného práva;²³ práve tieto predmety sú vyučované zahraničným študentom.

Oproti menovaným predmetom, ktorých obsahom je právna komparatistika, stojí metóda komparácie ako taká, ktorá je využiteľná aj pri iných predmetoch. V oboch prípadoch je potrebné mať na zreteli, čo už bolo uvedené v úvode tejto kapitoly, a to, že komparácia vyžaduje určitú vedomostnú základňu, určitý stupeň pochopenia predmetu komparácie a schopnosť aplikovať dané vedomosti v praktickej rovine.

Pri právnej komparatistike je poznanie predmetov skúmania (*comparatum* a *comparandum*) nevyhnutným predpokladom na vhodné stanovenie *tertium comparationis*, a teda aj na úspešnosť, resp. prínos tej-ktorej komparácie. Preto je pochopiteľné, že ani metóda komparácie, ani právna komparatistika nie sú vo vyučovacom procese aplikovateľná vždy; z toho uhla pohľadu je logické, že bakalársky študijný program na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave nezahŕňa predmet venujúci sa špecificky právnej komparatistike. Bolo by však na mieste uvažovať o rozšírení výučby komparatistiky na magisterskom stupni, keďže súčasný model počíta len s jedným semestrom výučby, čo možno považovať za nedostatočné. Prínos v navýšení

¹⁷ Pozri bližšie: KNAPP, ref. 7, s. 23.

¹⁸ Príkladom by mohlo byť porovnávanie právnych poriadkov stredoeurópskych štátov.

¹⁹ Pozri bližšie: TÓTHOVÁ, ref. 9, s. 25.

²⁰ K ďalším druhom komparácie pozri napríklad: *ibid*, s. 24-26.

²¹ Bližšie informácie o študijnom programe vrátane študijného plánu je možné nájsť na webovom sídle fakulty na odkaze: <<https://www.flaw.uniba.sk/studium/student-bc-mgr/studijne-plany-informacne-listy/magistersky-studijny-program-pravo-denna-forma/>>.

²² Bližšie informácie o študijnom programe vrátane študijného plánu je možné nájsť na webovom sídle fakulty na odkaze: <<https://www.flaw.uniba.sk/en/study/masters-degree-programme-in-english/programme-structure/>>.

²³ Predmety nesú anglické názvy *Public Comparative Law* a *Private Comparative Law*.

množstva komparatívne zameraných predmetov by študenti mohli oceniť vzhľadom na interdisciplinárny charakter záverečných štátnych skúšok.²⁴

2. 1. 1. VÝHODY VYUŽÍVANIA KOMPARÁCIE PRI VÝUČBE

Pedagogický koncept s názvom *learning-centeredness* alebo *student-centred learning*,²⁵ stavia do popredia proces učenia sa (*learning*) namiesto procesu výučby (*teaching*), pričom presúva záťaž učenia z učiteľa na študentov tým, že zdôrazňuje význam ich aktívnej participácie a učiteľa posúva z pozície poskytovateľa vedomostí a informácií do pozície sprostredkovateľa procesu učenia. Tento koncept dáva študentom možnosť voľby, čo sa naučia, ako sa to naučia a prečo sa to učia, čím zvyšujú ich autonómiu, nezávislosť a napokon aj zodpovednosť.²⁶

Metóda komparácie reflektuje preraktovaný pedagogický koncept, ktorý je už rozšírený aj v prostredí slovenského univerzitného vzdelávania. Využívanie metódy komparácie vo výučbe umožňuje učiteľovi postaviť sa do role sprostredkovateľa procesu učenia, ktorý študentov vedie len rámcovo, pričom ťažisko učenia sa presúva na samotných študentov, ktorí svojou vlastnou aktivitou a prácou nadobúdajú a prehľbujú svoje vedomosti a zručnosti tým, že metódu komparácie aplikujú v praxi. Stavia tak študentov do role nezávislých učiacich sa (*independent learners*), zodpovedných za výsledok tohto procesu. Je však nevyhnutné podotknúť, že uvedené platí len v tom prípade, ak učiteľ k výučbe pristupuje tak, že on sám len poskytne študentom nevyhnutnú informačnú základňu, s ktorou následne študenti pracujú samostatne, teda učiteľ nevykonáva komparáciu „za študentov“, aby im výsledky porovnávania následne len formou prednášky objasnil. Napríklad, pri výučbe právnej komparatistiky, kde má dôjsť k porovnaniu právnej úpravy určitého inštitútu podľa slovenského právneho poriadku, francúzskeho právneho poriadku a anglického právneho poriadku, učiteľ dá študentom nevyhnutné informácie o predmete skúmania (*comparatum* a *comparandum*), pričom je na študentoch, aby uskutočnili komparáciu a prezentovali svoje výsledky. Učiteľ do procesu učenia sa zasahuje len tým, že študentov usmerňuje a poskytuje im spätnú väzbu. Metóda komparácie je takto aplikovateľná aj pri výučbe právnych dejín, kde použitie tejto metódy vo forme historickej komparácie umožní študentom nielen pochopiť hlbšie význam právnej úpravy v jej súčasnej podobe, teda dodá jej historický kontext, ale zároveň vo všeobecnej rovine prakticky objasňuje študentom, prečo má v rámci štúdia práva význam historický element, ktorý býva študentmi častokrát marginalizovaný.

Aby aplikácia učenia orientovaného na študenta priniesla želané výsledky, je potrebné rešpektovať ďalší pedagogický koncept, a to koncept s názvom *constructive alignment*, teda konštruktívne zosúladenie jednotlivých zložiek výučbového procesu, ktorý je založený na predpoklade, že študent si svoj proces učenia sa vytvára prostredníctvom relevantných vzdelávacích aktivít. Úlohou učiteľa je pripraviť prostredie, ktoré podporuje také vzdelávacie aktivity, ktorými možno dosiahnuť želané výsledky, resp. vzdelávacie ciele. Kľúčom k úspechu je to, aby všetky zložky výučby

²⁴ K obsahu a zameraniu štátnej skúšky pozri bližšie: Informačné listy predmetov [online]. In *Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave*. Dostupné dňa: [27.2.2021]. Dostupné na: <https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Studium/mPRV17/IL_PREDMETOV_mPRV17.PDF#page=274>. S. 274.

²⁵ Najprilievavejší preklad tohto konceptu by bol učenie orientované na študenta.

²⁶ O'NEILL, Geraldine – MCMAHON, Tim: Student-centred learning: What does it mean for students and lecturers? In O'NEILL, Geraldine – MCMULLIN, Barry – MOORE, Sarah (eds.): *Emerging Issues in the Practice of University Learning and Teaching*. Dublin: AISHE, 2005. ISBN 0-9550134-0-2. S. 27-36.

(osnovy, očakávané výsledky, metódy výučby, forma hodnotenia) boli vo vzájomnom súlade a súčasne aby tieto zložky boli v súlade so vzdelávacími aktivitami, ktoré by mali reflektovať očakávané výsledky výučby. Pri správnom nastavení jednotlivých zložiek výučby by sa študent mal bez problémov naučiť to, čo sa od neho očakáva, a teda dosiahnuť stanovené ciele vzdelávania. Správne nastavenie jednotlivých zložiek výučbového procesu, ktoré reflektuje tento pedagogický koncept, pozostáva zo štyroch hlavných krokov:

1. definovanie očakávaných vzdelávacích výsledkov, t. j. to, čo chceme, aby sa študenti naučili, pričom je vhodné používať slovesá²⁷ (napríklad opísať, identifikovať, vyriešiť, porovnať, atď.),²⁸
2. výber vzdelávacích aktivít, ktoré by mali viesť k splneniu očakávaných výsledkov, t. j. pri výbere konkrétnych vzdelávacích aktivít by sme mali mať na zreteli slovesá, ktorými sme definovali očakávané výsledky; vzdelávacie aktivity a očakávané výsledky by mali byť v súlade,
3. vyhodnotenie skutočne dosiahnutých vzdelávacích výsledkov a ich porovnanie s tými, ktoré boli očakávané; hodnotenie by malo reflektovať nielen očakávané výsledky, ale aj vzdelávacie aktivity, v opačnom prípade hrozí, že buď to skutočné výsledky nebudú korešpondovať s tými očakávanými, alebo že študenti nebudú aktívne participovať na vzdelávacích aktivitách; pritom treba mať na pamäti, že kým učiteľ buduje výučbový proces od výsledkov, ktoré by mali byť dosiahnuté až po hodnotenie, študent pristupuje ku učeniu v opačnom poradí, t. j. proces učenia zakladá na hodnotení, ktoré očakáva,
4. záverečné ohodnotenie.²⁹

Pri výučbe právnej komparatistiky by sa teda očakávané vzdelávacie výsledky mali koncentrovať okolo slovesa „porovnať,“ ktoré považujeme v zmysle Biggsovho konceptu za sloveso vyššie úrovne reflektujúce funkčné vedomosti a v zmysle Bloomovej taxonómie za zručnosť štvrtej úrovne, pričom by mali špecifikovať aj to, čo je predmetom porovnávania. Napríklad, konkrétnym očakávaným vzdelávacím výsledkom by mohlo byť porovnať inštitút bezdôvodného obohatenia v slovenskom právnom poriadku s inštitútom bezdôvodného obohatenia vo francúzskom právnom poriadku. Na to by mal byť naviazaný výber vzdelávacích aktivít; napríklad prečítať si daný slovenský a francúzsky predpis upravujúci inštitút bezdôvodného obohatenia, identifikovať jednotlivé zložky tohto inštitútu podľa slovenské predpisu a podľa francúzskeho predpisu a nájsť zhodné znaky, resp. odlišnosti. Záverom by hodnotenie malo byť založené na tom, čo sa študenti počas aktivity naučili a čo bolo očakávaným výsledkom; otázka na skúške by mohla znieť identifikujte, v čom sa inštitút bezdôvodného obohatenia podľa slovenského práva zhoduje s úpravou podľa francúzskeho práva a v čom sa odlišuje. Týmto spôsobom možno dosiahnuť želaný súlad všetkých prvkov výučby a vytvoriť konštruktívny vzdelávací proces, v ktorom študent zohráva primárnu rolu, je zodpovedný za svoje výsledky a učiteľ ho navedie k cieľom, ktoré chce, aby dosiahol bez toho, aby mu sám svojou aktivitou všetky potrebné vedomosti a informácie

²⁷ Pri vytváraní očakávaných výsledkov je vhodné inšpirovať sa Bloomovou taxonómiou, ktorú sme popísali v úvode tejto kapitoly.

²⁸ J. Biggs rozlišuje deklaratórne vedomosti a funkčné vedomosti. Deklaratórne vedomosti sú tie, ktoré učiteľ sprostredkúva študentovi. Funkčné vedomosti nadobúda študent aplikáciou týchto deklaratórnych vedomostí.

²⁹ BIGGS, John: Aligning teaching for constructing learning [online]. In *The Higher Education Academy*. Dostupné dňa: [27.2.2021]. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/255583992_Aligning_Teaching_for_Constructing_Learning>. S. 1-3.

sprostredkoval. Ak metódu komparácie využívame ako vzdelávaciu aktivitu pri výučbe iných predmetov, mali by sme postupovať obdobne, keďže v opačnom prípade porušíme požiadavky, ktoré na nás kladie koncept zosúladenia prvkov výučby.

Vychádzajúc zo špecifickej skúsenosti výučby právnej komparatistiky študentov z viacerých krajín³⁰ považujem za potrebné vyjadriť sa k využiteľnosti a prínosu komparácie pri aplikácii konceptu *peer-to-peer learning*, teda partnerského, resp. rovesníckeho učenia. *Peer-to-peer learning* možno definovať ako nadobúdanie vedomostí a zručností prostredníctvom aktívnej pomoci a podpory medzi osobami s rovnakým statusom, resp. s rovnakou pozíciou. Pri „peer learning-u“ dochádza k spojeniu osôb s obdobným postavením, ktorí nie sú pedagógmi, ktorí si vzájomne pomáhajú pri učení, a tým sa sami učia.³¹ Tento koncept v podstate znamená, že študent je postavený do pozície kvázi-učiteľa a vysvetľuje svojim spolužiakom určitý predmet skúmania, čím sa sám učí. Výhodou tohto prístupu je skutočnosť, že študent môže za určitých okolností predniesť predmetnú problematiku ostatným študentom prístupnejším spôsobom, či už kvôli tomu, že sa vie lepšie vcítiť do ich pozície, alebo lepšie pozná úroveň ich vedomostí, alebo ho akceptujú skôr než učiteľa, keďže voči nim nevystupuje v nadradenejšej pozícii. Koncept peer learning-u je využiteľný takmer kedykoľvek, napríklad vo forme prezentácií určitej matérie (*peer tutoring*, teda učenie rovesníkov), či vo forme práce v skupinách (*cooperative learning*, teda učenie sa vzájomnou spoluprácou). Aj v tomto prípade dochádza k pro-študentsky orientovanej výučbe (*student centeredness*), keďže ťažisko učenia sa je presúvané na študentov a ich aktívnu participáciu na vzdelávacom procese, dôraz je kladený na ich samostatnosť a zodpovednosť, pričom však učiteľ nevykonáva úplne pasívnu rolu, ale dohliada nad postupom vzdelávacieho procesu a poskytuje študentom potrebné vedenie. Táto „vodcovská funkcia“ učiteľa je dôležitá aj pri peer-learning-u; učiteľ musí dohliadať na obsahovú korektnosť toho, čo sa študenti pri peer-learning-u učia ako aj na aktívnu prácu v skupinách (teda na to, že k peer-learning-u pri práci v skupinách reálne dochádza).³²

Pri výučbe zahraničných študentov za použitia komparácie je tento koncept ešte prínosnejší, keďže umožňuje „využiť“ kultúrne rozdiely medzi študentmi; ak sa v skupine nachádzajú študenti z rôznych krajín, je možné, aby vzájomne porovnávali prístupy k predmetu v skúmania v štátoch, odkiaľ pochádzajú, prípadne, aby objasňovali spolužiakom, akým spôsobom je daný predmet skúmania upravený v ich domovskej krajine. Ak sa v skupine nachádza napríklad študent z Francúzska, môže ostatných študentov informovať o tom, ako je upravený určitý právny inštitút v právnom poriadku jeho krajiny, prípadne je možné ho spojiť so študentom s iným pôvodom, aby hľadali prieniky, resp. odlišnosti v právnej úprave ich domovských štátov, a tak dospeli ku komparácií právnej úpravy daného inštitútu v ich štátoch; súčasne je možné znásobiť peer-learning tým, že výsledky svojej komparácie odprezentujú ostatným študentom. Možnosť aplikácie konceptu peer learning-u je veľa a jeho prínos nie je zanedbateľný. Okrem toho, že môže odbremeniť učiteľa od poskytnutia časti vedomostnej základne, umožňuje študentom aktívne sa zapojiť do vzdelávacieho procesu. Nemenej dôležitý je aj psychologický aspekt využitia predmetného konceptu; pokiaľ študent komunikuje tému, ktorá je mu blízka, ktorú dobre pozná, má tendenciu byť otvorenejší, komunikatívnejší a sebedomejši, čo je nesmierne prínosné pri ďalšej interakcii s daným študentom.

³⁰ Napríklad študentov z Ukrajiny, Švajčiarska, Číny či USA.

³¹ TOPPING, Keith J.: Trends in Peer Learning. In *Educational Psychology*, roč. 25, č. 6, 2005, s. 631–645. S. 631.

³² K tomu pozri bližšie: TOPPING, ref. 31, s. 632-633.

Pri samotnom hodnotení sa ešte na moment pristavíme, keďže hodnotenie predstavuje významný prvok vzdelávacieho procesu ako pre študentov, ktorí na základe hodnotenia (ne)postupujú vo svojom štúdiu ďalej, tak aj pre učiteľov, ktorým výsledky študentov poskytujú cenné informácie o úspešnosti vzdelávacieho procesu, na základe ktorých môže vykonať potrebné modifikácie v štruktúre výučby. Pri využívaní komparácie je dôležité aplikovať v praxi ako súhrnné, tak i formatívne hodnotenie.

Súhrnné hodnotenie predstavuje v prostredí slovenského vysokého školstva priebežné hodnotenie a záverečné hodnotenie; ide o druh hodnotenia, ktorého cieľom je v určitom momente semestra determinovať, čo sa ten-ktorý študent do toho času naučil a ohodnotiť ho. Na druhej strane formatívne hodnotenie je súčasťou výučbového procesu; umožní tak študentovi, ako aj učiteľovi zistiť, v čom má študent medzery, a to v čase, kedy je ešte možné zjednať nápravu pred súhrnným známkovým hodnotením.³³

Cieľom formatívneho hodnotenia teda nie je ohodnotiť študenta, ale ohodnotiť úspešnosť vzdelávacieho procesu, poskytnúť spätnú väzbu všetkým zúčastneným na vzdelávacom procese. Súhrnné hodnotenie by malo v zmysle Biggsovho konceptu korešpondovať s očakávanými výsledkami a so vzdelávacími aktivitami. Formatívne hodnotenie, na druhej strane, môže pri výučbe s použitím metódy komparácie, resp. pri výučbe právnej komparatistiky predstavovať významný element. V praxi by mohlo byť formatívne hodnotenie poskytnuté študentovi vo forme spätnej väzby k výsledkom komparácie, ku ktorým dospel, prípadne k spôsobu aplikácie komparatívnej metódy (napríklad výber nevhodného *tertium comparationis*). Formatívne hodnotenie môže dopomôcť k úspešnej aplikácii konceptu učenia orientovaného na študenta ako aj Biggsovho konceptu konštruktívneho zosúladenia, a teda aj úspešnosti vzdelávacieho procesu.

Využívanie komparácie v praxi teda učiteľovi otvára možnosti aplikácie pedagogických konceptov, ktoré sú zamerané na zlepšenie skúseností študentov s procesom učenia sa a v konečnom dôsledku aj na zefektívnenie vzdelávacieho procesu, keďže skvalitňujú vzdelávacie podmienky nielen študentom, ale aj učiteľom tým, že ich odbremeňujú od ťažiskového postavenia vo výučbe.

3. ZÁVER

Komparáciu možno chápať jednak ako schopnosť, resp. zručnosť, ktorú zaradíme do kategórie analytických zručností podľa revidovanej Bloomovej taxonómie a jednak ako esenciálnu metódu právnej komparatistiky, vednej disciplíny, ktorá za pomoci tejto metódy vyvodzuje závery o danom predmete skúmania (napríklad právne systémy ako také alebo jednotlivé právne inštitúty) s cieľom získavania nových poznatkov. Vo vyučovacom procese sa komparácia môže využívať v širokej škále predmetov, popri tom existujú aj osobitné predmety špecializované na právnu komparatistiku; v oboch prípadoch je nevyhnutné, aby študenti disponovali určitou vedomostnou základňou a stupňom pochopenia predmetu skúmania – jedná sa o dôležitý predpoklad úspešného, resp. prínosného využitia komparácie vo vzdelávaní.

Komparácia umožňuje učiteľovi presunúť zodpovednosť za vzdelávací proces na študenta, viesť ho tak k samostatnosti a nezávislosti a súčasne odbremeniť seba v súlade s konceptom učenia orientovaného na študenta. Pritom je však dôležité rešpektovať imperatív konceptu konštruktívneho zosúladenia, ktorý formuloval J. Biggs a v zmysle

³³ GARRISON, Catherine – EHRINGHAUS, Michael: Formative and Summative Assessment in the Classroom. In *AMLE (Association for Middle Level Education)*. Dostupné dňa: [27.2.2021]. Dostupné na: <<https://www.amle.org/formative-and-summative-assessments-in-the-classroom/>>.

ktorého si študent sám vytvára svoj proces učenia prostredníctvom relevantných vzdelávacích aktivít. Úlohou učiteľa je pripraviť prostredie, ktoré podporuje také vzdelávacie aktivity, ktorými možno dosiahnuť želané výsledky, resp. vzdelávacie ciele. Kľúčom k úspechu je to, aby všetky zložky výučby (osnovy, očakávané výsledky, metódy výučby, forma hodnotenia) boli vo vzájomnom súlade a súčasne aby tieto zložky boli v súlade so vzdelávacími aktivitami, ktoré by mali reflektovať očakávané výsledky výučby. Pri správnom nastavení jednotlivých zložiek výučby by sa študent mal bez problémov naučiť to, čo sa od neho očakáva, a teda dosiahnuť stanovené ciele vzdelávania. Veľkým prínosom pri výučbe s použitím metódy komparácie môže byť aj formatívne hodnotenie, ktoré je súčasťou výučbového procesu umožňujúce študentovi a učiteľovi zistiť, v čom má študent medzery v čase, kedy je ešte možné zjednať nápravu pred známkováním (súhrnným) hodnotením.

Využívanie komparácie v praxi teda učiteľovi otvára možnosti aplikácie pedagogických konceptov, ktoré sú zamerané na zlepšenie procesu učenia sa a v konečnom dôsledku aj na zefektívnenie vzdelávacieho procesu ako takého, keďže ich prostredníctvom dochádza k skvalitneniu vzdelávacích podmienok nielen vo vzťahu k študentom, ale aj učiteľom.

Zavádzanie komparatívnych predmetov do výučby je v podmienkach slovenského vysokoškolského vzdelávania právnického zamerania ešte v počiatkoch, ale je zrejmé, že je to krok správnym smerom.

KONTAKTNÉ ÚDAJE:

Mgr. Terézia Švedová
terezia.cokynova@flaw.uniba.sk
Katedra právnych dejín a právnej komparatistiky
Šafárikovo nám. 6
810 00 Bratislava
Slovenská republika